

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A gyermekbarát igazságszolgáltatás

Szerző: dr. Kovács Alexandra

Nyíregyháza, 2016. október 04.

I. Bevezető gondolatok

A jogban járatlan felnőttek esetében is gyakran megtörténik, amikor kézhez vesznek egy, a bíróságról érkezett küldeményt, például tanú meghallgatásra szóló idézést, kétségbe esnek. Ebben a szituációban az merül fel bennük, most mi a teendő, mi rosszat tettek, mi fog velük történni a tárgyaláson?! A laikusok, akik korábban még nem vettek részt peres eljárásban, szorongnak, izgulnak, hiszen mégis csak „bíróságra” kell menniük.

A gyerekeknél életkorukból adódóan a stressz helyzet még inkább hatványozódik, ha valamilyen formában kapcsolatba kerülnek az igazságszolgáltatás rendszerével. Amennyiben előre nem kapják meg a megfelelő tájékoztatást, úgy félve jönnek a bíróságra. Nem is attól tartanak, hogy őket bármi baj éri, hanem attól, hogy nem tudják, mi is fog velük történni. Napjainkban a legtipikusabb esetek, amikor a gyermekek kapcsolatba kerülnek a bírósággal az, amikor a szüleik válnak, vagy nem tudnak a szülői felügyeleti jogok gyakorlásában megegyezni.

A gyerekek jelentik a jövő társadalmát, így elengedhetetlen, hogy életkori sajátosságaiknak megfelelően, minél előbb felkészüljenek a felnőtt életre. A jog minden ember életében, mindennapjaiban jelen van, annak ellenére, hogy ezt tudatosan nem így éli meg. Ezért szükséges a jogok ismerete már a fiataloknál is. Hogyan is várhatjuk el a gyermekektől, hogy jogkövető állampolgárokká váljanak, ha nem is tudnak arról, hogy milyen jogok illetik meg őket?

A kiskorú gyermekek életében a család centralizált helyet foglal el, így elsősorban a szülők és a család felelőssége, hogy a gyermeket jogtisztelő és jogkövető felnőtté neveljék. A család mellett az iskola feladatát is jelenti, hogy a gyermekekkel megismertessék az emberi jogokat, azon belül a speciális gyermekjogokat, illetve azt, hogyan szerezhetnek érvényt jogaiknak, milyen eszközök állnak a rendelkezésükre és milyen védelemben részesülhetnek. Ahhoz, hogy az iskolák hatékonyak legyenek, az állam aktív szerepvállalása nélkülözhetetlen, például személyi, tárgyi feltételek megteremtése terén.

A dolgozatom célja bemutatni a gyermekbarát igazságszolgáltatás polgári jogi vonulatát Magyarországon, mellőzve a büntetőjogi megközelítést. Felvezetésként ismertetem, hogy milyen módon kerülhetnek kapcsolatba a gyermekek az igazságszolgáltatással, majd ezt követően négy nagyobb témát fejtek ki bővebben.

Elsőként a gyermekjogokkal foglalkozom, hogy melyek voltak kialakulásának főbb nemzetközi előzményei, középpontban az Európai Unió jogára. Ezt követi a központi témám a gyermekbarát igazságszolgáltatás. Általánosságban ismertettem, mitől lesz az igazságszolgáltatás rendszere gyermekbarát és Magyarországon milyen jogszabályi háttér vezetett a kialakulásához. A harmadik részben a gyermekmeghallgatás szabályait és gyakorlatát mutatom be, az általam vizsgált bírósági ügyeken keresztül. Azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy sor kerül-e a gyermek meghallgatására az őt érintő polgári eljárásokban, amennyiben igen, úgy milyen módon. Érveket, ellenérveket sorakoztatok fel a közvetlen, illetve a szakértő segítségével történő meghallgatás mellett.

Végül dolgozatom záró témájaként az Európa Tanács felmérésén keresztül vázolom fel, hogy a felnövekvő generációnak mennyire hiányos a jogismerete és tájékoztatásuk. Zárógondolatként megoldási javaslatokat ajánlok a gyermekek jogismeretének bővítése érdekében az eddig megvalósult projektek, illetve a saját ötleteim függvényében.

A gyermekek és az igazságszolgáltatás rendszere

1. *Kit tekintünk gyermeknek?*

A Gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény 1. cikke értelmében gyermek az a személy, aki tizennyolcadik életévét nem töltötte be, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri. Utóbbi esetben a gyermekek különleges jogi védelme már nem illeti meg.¹

¹ Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ: Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek. 2014. 7. o. http://www.obdk.hu/UserFiles/altalanos_gyerekjog_v03.pdf
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

2. *Mikor és milyen formában kerülnek a gyermekek kapcsolatba az igazságszolgáltatással?*

Manapság egyre gyakoribb, hogy akár közvetlenül akár közvetetten a gyerekek kapcsolatba kerülnek az igazságszolgáltatás valamelyik szegmensével. Az Országos Bírósági Hivatal (továbbiakban: OBH) több, országos - a bíróságok szolgáltató jellegét erősítő - programot hirdetett meg, mint például a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás, Nyitott Bíróság, Tanúgondozás. A gyermekközpontú igazságszolgáltatás koncepció alapját képezte az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának a gyermekbarát igazságszolgáltatásról szóló 2010. november 17-én elfogadott Iránymutatása. A koncepció kidolgozta, hogy a gyermekek milyen módon kerülhetnek kapcsolatba az igazságszolgáltatással, tehát milyen eljárási pozíciót tölthetnek be.²

2.1. *A gyermek, mint terhelt*

A gyermekkorú elkövetők bűncselekményt követnek el, akkor terheltként a fiatal bűnelkövetőkre a felnőttektől eltérő, speciális szabályozás vonatkozik. Különleges helyzetükkel, amennyiben a 14. életévet betöltötték (bizonyos bűncselekmények esetén a 12. életévet) a fiatakorúak büntetőjoga foglalkozik.

2.2. *A gyermek, mint sértett*

A gyermekbarát igazságszolgáltatás programjának fő célszemélye az eljárásban sértettként szereplő gyermekkorú áldozatok másodlagos viktimizációjának elkerülése.

2.3. *A gyermek, mint tanú*

Például amikor bűncselekmény tanújává vált a gyermek, ilyenkor a tanúgondozáson belül kiemelt szerepet kell, hogy betöltsön a kiskorú.

2.4. *A gyermek, mint az ügy eldöntésében érdekelt személy*

Talán az egyik leggyakoribb módja, amikor kapcsolatba kerülnek a gyermekek a bírósággal, az a polgári peres eljárás, azon belül is főként a családjogi ügyek. Ide tartoznak a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, illetve megváltoztatása, a gyermek harmadik személlynél történő elhelyezése, illetve megváltoztatása, a kapcsolattartási jog szabályozása iránti perek és a házassági

² Dr. Frech Ágnes: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás. 2. o. http://kpintra.justice.hu/sites/default/files/field_attachment/frech_agnes.pdf
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

bontóper, amennyiben a felek között vitás, hogy a jövőben kivel éljen a gyermek. Ilyenkor a bíróság a felek közötti vitát amennyiben más módon nem sikerül eldönteni a peres felek gyermekét érdekeltként hallgatja meg.

Az **érdekelt** egy speciális perbeli szereplő, akit nem illetnek meg a felek jogai, illetve nem terhelik kötelezettségei, de nem azonos jogállású a tanúval, hiszen nem tényekre vonatkozóan nyilatkozik, hanem véleményt nyilvánít jövőbeli elhelyezésével kapcsolatban.³

2.5. A gyermekek és a bíróság

A Gyermekbarát Igazságszolgáltatás megvalósításához szorosan kapcsolódik az OBH által meghirdetett, az átlátható, nyitott igazságszolgáltatás tükrében elindított Nyitott Bíróság programsorozat, „Attól félsz, amit nem ismersz” mottóval.

A program keretében osztályfőnöki órákon interaktív jogismereti előadásokon vehetnek részt a diákok életkori sajátosságaikhoz igazodóan. Az iskola keretén túllépve bejárhatják a bíróságok épületeit, tárgyaláslátogatásokon vehetnek részt, az idősebb korosztálynak, pedig börtönlátogatásra is lehetőségük van. Próbátárgyalások alkalmával, pedig az „ítélkezés folyamatának” ők maguk is részesei lehetnek.⁴

Gyermeki jogok és védelmük

A gyermekeket a felnőttekhez hasonlóan megilletik az emberi jogok, melyek kiemelt védelmet igényelnek gyermekkorban. A gyermekek jogai azon emberi jogok részét képezik, amelyek betartására az Európai Uniót és a tagállamokat nemzetközi és európai szerződések kötelezik.⁵ A gyermekkor az állam védelmi kötelezettségét alapozza meg, és az ehhez szükséges különleges garanciák érvényesülését. Fontos hogy minden eljárásban, megkülönböztetés nélkül minden egyes gyermekkel szemben az eljárás során végig érvényesüljenek a különleges védelmi garanciák és a gyermek legfőbb érdeke. Az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítését célozza az

³ A Pp. 65/A-65/B. §-ához fűzött kommentár a Jogtáron (Wolters Kluwer Kft.)

⁴ Nyitott Bíróság. <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/nyitott-birosag> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]

⁵ A Bizottság Közleménye: Az EU gyermekjogi stratégiája felé (továbbiakban: Stratégia felé). 3. o.

[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2006\)0367_/com_com\(2006\)0367_hu.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2006)0367_/com_com(2006)0367_hu.pdf) [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

eljárás igazságos és gyors lefolytatása.⁶ A gyermekek jogait alapvető, önálló joguknak kell elismerni, hiszen néhány jog kizárólag vagy mindenekelőtt rájuk vonatkozik, például kapcsolattartás mindkét szülővel.

Előzmények

Az Európai Unió egyik célkitűzése a gyermekek jogainak biztosítása, illetve e jogok kiemelt védelme. A XX. századot a gyermekek évszázadának tartják, mivel a század második felében egyre több nemzetközi dokumentum és egyezmény jelent meg, amelynek célkitűzése a gyermekek jogainak biztosítása. Az ENSZ megalakulása előtt a gyermekeket érintő egyezmények közül kiemelendő a kiskorúak gyámságáról szóló 1902-es Hágai egyezmény, illetve az 1919-ben létrehozott Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO), melynek keretében a gyermekmunka került szabályozásra. 1924. évi Genfi Deklaráció, pedig az országok közötti együttműködést szorgalmazta a gyermekek védelmével kapcsolatban.⁷

1958. november 20.

ENSZ Közgyűlés Nyilatkozatot fogadott el a gyermek jogairól.

1985. és 1990.

Pekingi Szabályok, Havannai Szabályok, Rijádi Iránymutatások és a Tokiói szabályok, melyek az ENSZ fiatalokorra vonatkozó igazságszolgáltatással kapcsolatos szabályrendszer négy pillérét képezik.⁸

1986. december 3.

A Gyermekek Védelmére és Jólétére Alkalmazandó Szociális és Jogi Elvekről szóló ENSZ Közgyűlési Nyilatkozat.

⁶ Faix Nikolett: A gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakulása és fejlődése a nemzetközi jogalkotásban.

<http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/a-gyermekbarat-igazsagszolgalatasi-kialakulasa-es-fejlodes-a-nemzetkozi-jogalkotasban> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]

⁷ Dr. Filó Erika – Dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2006. 19. o.

⁸ Faix Nikolett i.m.

1989. november 20.

A gyermekjogok biztosításának egyik legfontosabb lépcsőfoka a Gyermek Jogairól szóló ENSZ Egyezmény (UNCRC).

Az egyetlen globális gyermekjogi dokumentum, melyet valamennyi uniós tagállam ratifikált, köztük Magyarország is. A tagállamok számára iránymutatásul szolgál a gyermekjogok és ezen jogok védelmével kapcsolatban. Az egyezmény számos emberi jogot deklarál figyelembe véve a gyermekek speciális igényeit és e jogok érvényesülésében kizár mindenféle diszkriminációt. A részes államok kötelezettséget vállaltak, hogy tiszteletben tartják és biztosítják a joghatóságuk alá tartozó gyermekek számára az Egyezményben lefektetett jogokat mindenféle megkülönböztetés nélkül, illetve megfelelő intézkedésekkel biztosítják a gyermekek védelmét. Az Egyezmény alapelveként rögzíti a „gyerekek mindenekfelett álló érdekét”.

2000-s évek

A Lisszaboni Szerződés, mely a gyermeki jogok védelmének kiemelt szerepet biztosított, kifejezetten előírta a gyermekek jogainak előmozdítását és védelmét.

Az Európai Unióról szóló szerződés és az Alapjogi Charta szintén Uniós célkitűzéssé emelte a gyermekjogok védelmét, kiemelve a gyermekek mindenek fölött álló érdekének elsődlegességét.⁹

A 2000-es évekre A gyermekek jogairól szóló ENSZ Egyezmény, az Európai Unió Alapjogi Chartája és a Szerződések váltak a gyermekekre vonatkozó közös Uniós fellépés alapjává.

2006. - Az EU gyermekjogi stratégiája felé

A Bizottság 2006-ban „Az EU gyermekjogi stratégiája felé” című közleményével lefektette az alapokat, mellyel az Unió belső és külső politikájában elősegíti és biztosítja a gyermekek jogainak érvényesülését. Nem csupán a tagállamokra nézve, hanem az unió külső politikájában is a középpontba helyezte a gyermeki jogok érvényesülését. Ezzel egy markáns paradigmaváltást indított el a stratégia, hiszen a jövőben minden uniós dokumentumnak, szakpolitikai döntésnek vagy

⁹ EU gyermekjogi közlemény. Az EU gyermekjogi ütemterve (továbbiakban: Ütemterv) 3. o. <http://www.bironokegyesulete.hu/index.php?main=tanulmanyok> [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

iránymutatásnak szem előtt kell tartania a gyermekek szükségleteinek és érdekeinek megóvását, védelmét és érvényesülésének előmozdítását.¹⁰

A közlemény az Uniót a gyermekek jogai területén „hozzáadott értéknek” tekinti, hiszen az Unió támogathatja, segítheti a tagállamok intézkedéseit, hogy minél inkább előtérbe helyezték a gyermekek jogait. Ez az átfogó és összehangolt fellépés a tagállamok erőfeszítéseit kiegészítő olyan hozzáadott értéket jelentene, mely az Unión belül és kívül is erősítené az UNCRC-ben foglalt elvek elismerését és tiszteletben tartását. A közlemény egy olyan átfogó uniós stratégiát sürgetett, mely világszerte a gyermekek helyzetének javítását célozza, illetve azt, hogy a gyermekek jogainak elősegítése és védelme az EU politikájában központi helyre kerüljön.¹¹

2007.

Az ENSZ Gyermekjogi Bizottságának átfogó kommentárja a gyermekek igényeinek megfelelő igazságszolgáltatási rendszer kidolgozását sürgette.

Európai Unió Alapjogi Ügynöksége

Ahhoz, hogy a jogvédelem széles körben ismert és felhasználható legyen, folyamatos összegzésükre és elemzésükre van szükség. Ebben nyújt segítséget a 2007-ben létrehozott Európai Unió Alapjogi Ügynöksége (FRA). Az Ügynökség létrehozásának célja az volt, hogy alapjogokkal kapcsolatos szakértelmet biztosítson az EU intézményeinek és a tagállamoknak. Munkája tudományos kutatások és felmérések kezdeményezése, a bevált gyakorlatok ismertetése, széles körű konzultáció. A legfontosabb eredményeit közzéteszi, így külön kézikönyvet szentelt a gyermekjogoknak is. 2015. november 20-án tette közzé Kézikönyvét a Gyermekek Jogaira Vonatkozó Európai Jogról, melynek célja felhívni a figyelmet, hogy a gyermeki jogok elismerése és védelme központi helyet igényel.¹²

2010. - Iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról

Az Európa Tanács 2010. novemberében irányelvet tett közzé, Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása (továbbiakban: Iránymutatás) a gyermekbarát igazságszolgáltatásról címmel. Az irányelv szerint az Emberi Jogok Európai Egyezménye, az Európai Emberi Jogi Bíróság

¹⁰ Gyurkó Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás. in: Kriminológiai tanulmányok. 49. kötet, OKRI, Budapest, 2012. 107-108. o. http://www.okri.hu/images/stories/KT/KT_49_2012/007_gyurko.pdf
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

¹¹ Stratégia felé. 7. o.

¹² Dr. Megyeri Nóra: Gyermeki jogok és védelmük Európában. in: Családi Jog 2016/1. 42. o.

esetjoga és az ENSZ gyermekjogi egyezménye együttesen teszi szükségessé, az igazságszolgáltatás gyermekbaráttá tételét.

A gyermekbarát igazságszolgáltatás tartalmi elemei, legfontosabb alapelveinek rögzítése már sikeresen megtörtént korábban nemzetközi és európai szinten is, de a gyakorlat nem támasztotta alá a gyermekbarát jelleget. Az Európa Tanács által ösztönzött széleskörű konzultáció során a gyermekek általános bizalmatlansággal éltek az igazságszolgáltatás rendszerével, számos rossz tapasztalatról számoltak be, mint például „félelmet keltő környezet, az életkornak megfelelő tájékoztatás és magyarázat hiánya, a családok megszólításának hiánya, a hosszadalmas vagy - éppen ellenkezőleg - túl gyorsan lezáruló eljárások”.¹³

Az Iránymutatás elfogadásával az Európa Tanács célja a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósítása, hogy az igazságszolgáltatás mindig gyermekközpontú legyen, függetlenül attól, hogy terheltként, sértettként vagy tanúként kerülnek kapcsolatba a bírósággal.

2011. február 15. - Az EU gyermekjogi ütemterve

Az Iránymutatásra épülve az Európai Unió Európai Bizottsága kihirdette a gyermekjogok érvényesítésére vonatkozó uniós ütemtervet, mellyel elősegítette, hogy a gyermekjogok az EU alapjogi politikájának elengedhetetlen részévé váljon.

Az ütemterv célja, hogy valamennyi érintett uniós szakpolitikában előmozdítsák, megóvják és érvényesítsék a gyermekek jogait. Az uniós politikát a jövőben úgy kell kialakítani, hogy figyelembe vegyék a gyermek mindennek felett álló érdekének a Chartában és az UNCRC-ban foglalt elvét.

Az egyik legfontosabb intézkedés az ütemterv keretén belül az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítése. Alapkövetelményként fogalmazta meg, hogy a gyermekek ténylegesen is hozzáférjenek az igazságszolgáltatáshoz és részt vegyenek az őket érintő eljárásokban.¹⁴

¹³ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. Európai Unió, 2012. (továbbiakban: Iránymutatás) 7. o. http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/stat-tart-file/gyerekbarat_igazsagszolgalatasi_iranymutatas.pdf [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

¹⁴ Ütemterv. 3. o.

A gyermekekkel való konzultáció és véleményük meghallgatásának előtérbe helyezéseként a Bizottság létrehozta az **Európai Gyermejjogi Fórumot**, mely a készülő stratégiát véleményezte, illetve lehetőséget biztosított az érdekelteknek együttműködni és rendszeresen konzultálni a Bizottsággal.¹⁵ A Fórum mellett a gyermejjogi ombudsmanokkal, valamint e területen érintett partnerekkel is folyamatosan együttműködik.

2008. és 2009. évben Eurobarométer-felmérések készültek a gyermekek körében, ahol a megkérdezett gyermekek 76%-a nem is tudta, hogy vannak jogai, 79%-uk pedig nem tudta megmondani, hogy szükség esetén hová és kihez fordulhat. A válaszolók 88%-a a jobb és könnyebben hozzáférhető tájékoztatást jelölte meg, hogy az Unió hogyan tudná a gyermeki jogokat erőteljesebben érvényre juttatni és védelmezni. A felmérésekkel is a gyermekek véleményének fontosságát emelte ki az Unió, hiszen esélyt kell adni nekik, hogy az őket érintő ügyekben megszólalhassanak.¹⁶

2012. február 15. - Gyermejjogi Stratégia

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága elfogadta a Gyermejjogi Stratégiát (2012-2015).

2008-2012. - Ombudsman gyermejjogi projektmunkája

A gyermekek jogainak védelme az egyik legfontosabb napirenden lévő kérdés nemzetközi, nemzeti szinten egyaránt. Magyarországon 2008-tól indult el a tematikus gyermejjogi projektsorozat, mely évente más gyermejjogokat érintő témában proaktív ombudsmani munkát igényelt.¹⁷ Hazánkban jelenleg intézményes keretek között az egyetlen, a gyermekekkel kapcsolatos alapelvek megvalósítását célzó intézmény az alapjogi ombudsman.¹⁸

Magyarország a nemzetközi kötelezettségvállalások és végrehajtásuk érdekében az Alaptörvényben deklarálja a magyar jog és a nemzetközi jog összhangját, ezért a gyermekek jogait a legmagasabb szintű jogforrásban, alaptörvényi szinten kívánta biztosítani a jogalkotó. A gyermekeket főszabályként minden alapvető emberi jog megillet, de életkorukból adódóan jogaik

¹⁵ Ütemterv. 6. o.

¹⁶ Ütemterv. 15. o.

¹⁷ Dr. Lux Ágnes: Az ombudsman gyermejjogi projektmunkája (2008-2010) I. in: Családi Jog 2013/2. 23. o.

¹⁸ dr. Rainer Lilla: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai. 25. o.
<http://www.mabie.hu/sites/mabie.hu/files/RL%20gyermek%20meghallgat%C3%A1sa%20mod.pdf>
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

értékesítéséhez megfelelő feltételeket és speciális intézkedéseket kell biztosítani. Ennek érdekében rögzíti az Alaptörvény XVI. cikkének (1) bekezdése, hogy minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz, melyet a gyermek mindenkivel szemben érvényesíthet. A szülein és a családján kívül az állam kötelezettsége a gyermek fejlődéséhez szükséges feltételek biztosításához, tehát a gyermek, mint az alapjogok alanyának személyiségfejlődésének intézményes védelme az állam feladata, így az állam aktív szerepvállalása elengedhetetlen.¹⁹ Az Alaptörvény XV. cikkének (5) bekezdése értelmében Magyarország külön intézkedésekkel védi a családokat, a gyermekeket, a nőket, az időseket és a fogyatékkal élőket.

Az Alaptörvény 30. cikkében az alapvető jogok egységes szemléletű és leghatékonyabb védelmének érdekében létrehozta az alapjogvédelmi tevékenységet ellátó, alapvető jogok biztosának intézményét, mellyel a jogalkotó egységes ombudsmani rendszert alakított ki. Önálló gyermekjogi ombudsman híján, az alapvető jogok biztosának, a jövő nemzedékek érdekeinek védelmét ellátó helyettesének nevesített feladatává vált a gyermekek jogainak védelme, melynek keretében a gyermekek alkotmányos jogait érintő - tudomására jutott - visszaéléseket kivizsgálja, és orvoslásuk érdekében általános vagy egyedi intézkedéseket kezdeményez.

A gyermekjogi ombudsman által 2008-ban indított gyermekjogi projektsorozat hosszú távú célja a gyermekjogok érvényesítésének és érvényesülésének jobbítása, a gyermekek érdekeinek fokozottabb megjelenítése az alapjogvédelemben, ezzel együtt társadalmi helyzetük javítása. Az Európai Bizottság 2008-ban közzétette a gyermekek jogairól szóló közvélemény-kutatást, melyből kiderült, hogy Magyarországon a gyerekek 61%-a nem is tudja, hogy vannak a felnőttektől eltérő, speciális jogaik.

A gyermekjogi projektsorozat első évében célul tűzték ki a gyermeki jogok szélesebb körben történő megismertetését. Az ombudsman a projekt központi tézisévé tette, hogy *„a ma gyermekeiből lesznek a jövő társadalmának felnőtt polgárai, így amilyen most a gyermekek jogismerete, jog- és érdekérvényesítő képessége, olyan lesz majd a felnőtteké is”*. Az ENSZ Gyermekjogi Bizottsága

¹⁹ dr. Rainer Lilla i.m. 5. o.

javasolta, hogy kötelező tananyagként kerüljön be az oktatásba az alapvető emberi jogok megismertetése, illetve ismeretbővítő-jogtudatosító kampányok szervezését indítványozta.

Mindezek alapján az ombudsman a gyermekek közvetlen megszólítását szorgalmazta, melynek keretében a gyermekjogi ombudsman, majd a következő évektől csak munkatársai a Telekom Gyereksziget egyik sátrában játékos formában ismertették meg a gyermekekkel jogaikat. Például jogtudatosító memóriajáték, jogtündér és ombucmanó fakanálbábu készítése.²⁰ A gyermekjogok, illetve az ombudsmani jogvédelem megismertetése céljából 2008-ban pedig már virtuálisan is nyitottak a gyermekek felé, amikor elindították a www.gyermekjogok.ajbh.hu honlapot, majd 2011-ben a Facebookon is önálló profilt hoztak létre Gyermekjogok néven.²¹

A Gyermekbarát Igazságszolgáltatás

1. Gyermekbarát- vagy gyermekközpontú?

A szakirodalom egyaránt használja mindkét kifejezést, ugyanakkor az OBH szakértői anyaga szerint „egy bíróság nem lehet sem egy terhelt, sem egy sértett, de még egy tanú barátja sem életkorától és életállapotától függetlenül”.²²

A gyermek mindenképp felett álló érdekének az ENSZ Egyezmény által történt alapvető szintre emelése a gyermekközpontú igazságszolgáltatást (child-focus) alapozta meg és az EU gyermekjogi stratégiája vitte el a hangsúlyt inkább a gyermekbarát jelleg erősítése felé. A barát szó a hétköznapi értelemben egy bizalmas viszonyt feltételez, valaki olyant, aki segítő szándékú, a legjobbat akarja nekünk azzal is, hogy nem habozik figyelmeztetni, ha hibázunk. Elmondhatunk neki bármit, megért minket és egyaránt számíthatunk egymásra. Az igazságszolgáltatást a rendszer gyermekbaráttá tételével épp ezekkel a tulajdonságokkal szükséges felruházni. A Gyermekbarát Igazságszolgáltatás célja, hogy minden egyes gyermek számára, megkülönböztetés nélkül rendelkezésre álljon, érthető legyen, megfelelő bánásmódot nyújtson, tisztelettel, odafigyeléssel és szakszerűen bánjon velük.

²⁰ Dr. Lux Ágnes i.m. 24-26. o.

²¹ Dr. Lux Ágnes i.m. 23-25. o.

²² Képviselői Információs Szolgálat: Gyermekbarát Igazságszolgáltatás. in: Infojegyzet 2014/4. szám, 1. o. http://www.parlament.hu/documents/10181/73472/Infojegyzet_2014_4_gyermekbarat_igazsagszolgalattas.pdf/5e9b28d2-df43-492e-bd53-fd8536c4862c [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

Az Iránymutatás célja, hogy megvédje a gyermekeket a másodlagos viktimizációtól, ami magában foglalja az ismétlődő meghallgatásokat, a hosszan elnyúló eljárásokat, a félelmet keltő környezetet vagy akár a diszkriminációt, melyek még nagyobb traumát jelentenének a gyermekek életében. Az Iránymutatás az összehangolt multidiszciplináris munkamódszerekre alapul, a lehető legtöbb megközelítést figyelembe veszi. A rendszernek ugyanakkor nem szabad túlzottan barátságosnak lennie. A gyermek legfőbb érdekeinek és az igazságszolgáltatás megbízhatóságának szem előtt tartásával kell megvédenie a fiatalokat a nehézségektől és lehetőséget nyújtani, hogy elmondhassák véleményüket. Nem szabad általánosítani, egyénhez mérten kell a gyermek érdekeit biztosítani, figyelemmel az életkorára és szükségleteire.²³

2. A Gyermekebarát Igazságszolgáltatás fogalma

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának Iránymutatása szerint:

„olyan igazságszolgáltatási rendszer, amely az elérhető legmagasabb szinten biztosítja a gyermekek jogainak tiszteletben tartását és hatékony érvényesítését, figyelembe véve az alábbiakban felsorolt elveket, megfelelően tekintetbe véve a gyermek érettségét, értelmi szintjét és az ügy körülményeit. Olyan igazságszolgáltatás, amely hozzáférhető, az életkornak megfelelő, gyors, gondos, a gyermekek jogaihoz és szükségleteihez igazodó és azokra koncentrál, tiszteletben tartja a gyermekek jogait, beleértve a tisztességes eljáráshoz való jogot, az eljárásban való részvétel és az eljárás megértésének jogát, a magánélet, a családi élet, az integritás és a méltóság tiszteletben tartásához fűződő jogot.”²⁴

Mint azt az Iránymutatás is leszögezi a nemzetközi kötelezettségvállalások értelmében a tagállamoknak biztosítaniuk kell a gyermekek azon jogának hatékony érvényesítését, hogy a részvételükkel folyó, vagy őket érintő minden ügyben elsődleges szempont legyen a gyermekek mindenek felett álló érdekeinek figyelembevétele. A kiskorúak számára is biztosítani kell a tisztességes eljárás egyes elemeit és ezeket a jogokat a gyermek „mindenek felett álló érdekére” történő hivatkozással sem lehet megtagadni vagy szűkíteni.

²³ Iránymutatás. 8-9. o.

²⁴ Képviselői Információs Szolgálat i.m. 1. o.

3. *Minimum-követelményei*

- a gyermek mindenkifelett álló érdekének érvényesülése
- a gyermek életkorához igazodó eljárási rend (pl. eljárási formalitások mellőzése)
- részvétel joga az őt érintő eljárásokban
- a gyermek megfelelő tájékoztatása az eljárás menetéről, szereplőiről és az őt megillető jogokról és kötelezettségekről
- megfelelő hangnem, gyermek által érthető nyelv használata
- szabad véleménynyilvánításhoz való joga és véleményének figyelembevétele
- meghallgatásának követelménye
- képviselőt és segítségnyújtás a jogok érvényesítésében²⁵

4. *Általános elemei*²⁶

4.1. *Tájékoztatás és tanácsadás*

A gyermeket az őt érintő eljárásról, jogairól, jogai gyakorlásához szükséges vagy védelméhez igénybe vehető eszközökről minden lényeges és szükséges információt meg kell adni, számára érthető nyelven, életkorához, érettségi és értelmi szintjéhez igazodóan.

Részletes információt kell nyújtani a gyermeknek, hogy megérthesse, mi történik körülötte, el kell mondani, hogyan zajlik le az eljárás, milyen szerepet tölt be benne, hogyan zajlik le a meghallgatása, nyilatkozata mennyiben befolyásolja az ügyet, milyen lehetőségei vannak és azok milyen következményekkel járnak. Meg kell értetni, hogy fontos a véleménye, de nem az övé a döntéshozó szerep.

Belgiumban és Hollandiában erre a célra szakosodott gyermekjogi irodák is működnek, melyek ügyvédhez küldhetik a gyermekeket, akik segítséget nyújtanak jogaik gyakorlásában, illetve alapvető információkkal szolgálnak a gyermekek ügyeit érintő jogi kérdésekről.²⁷

²⁵ Dr. Gyurkó Szilvia: Kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben. in: Családi Jog 2011/3. 1-2. o.

²⁶ Iránymutatás. 58-66. o.

²⁷ Iránymutatás. 60. o.

4.2. A magánélet és a családi élet védelme

A felnőttekhez hasonlóan a gyermekeket is megilleti a magánélet és a családi élet védelme. A legfontosabb elv, hogy a gyermek azonosítására szolgáló információ ne kerüljön nyilvánosságra (például zárt tárgyalás), ezáltal védik a gyermeket a tömegmédia negatív hatásaitól. Kivételes esetben célravezető lehet a sajtónyilvánosság, például gyermekrablás esetén.

4.3. Biztonság

Főként a büntető ügyeknél kerülhet szóba, meg kell védeni a gyermeket az ártalmas hatásoktól, cél a másodlagos viktimizáció elkerülése.

4.4. Szakemberek képzése

Ahhoz, hogy ténylegesen megvalósuljon a gyermekbarát igazságszolgáltatás elengedhetetlen a gyermekekkel foglalkozó szakemberek kommunikációs képességekre, gyermekbarát nyelvezet használatára és gyermekpszichológiai ismeretek fejlesztésére irányuló képzése.

A Flamand Ügyvédi Kamaránál például lehetőség van „ifjúsági ügyvéd” oklevél megszerzésére, mely egy kétéves gyermekjogi kurzus, ahol gyermekpszichológiai és -fejlődési alapképzésen, illetve gyakorlati képzésen (például kommunikáció a gyermekekkel) kell részt venni az oklevél megszerzése végett.²⁸

Németországban a családjogi bírának a továbbképzések során el kell sajátítaniuk a pedagógia és pszichológia alapjait, hogy képesek legyenek megfelelő módon meghallgatni a gyermekeket.²⁹

4.5. Multidiszciplináris megközelítés

Különböző szakterületek szakembereinek szükséges együttműködni, tanácsot nyújtani egymásnak, hogy a gyermekre leginkább kedvező döntés születhessen az ügyében. Ezt a megközelítést tükrözi a magyar bíróságok gyakorlata, amikor a gyermek sorsáról akként döntenek, hogy előtte az iskola/óvoda véleményét kikérik, környezettanulmányt szereznek be és akár közvetett úton, pszichológus útján hallgatják meg a gyermeket.

²⁸ Iránymutatás. 65. o.

²⁹ Dr. Kozák Henriette: A gyermekek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata. in: Családi Jog 2011/1. 25. o.

A Gyermekbarát Igazságszolgáltatás program keretében létrejött a program oktatói, mentor és jogszabály-véleményezési országos hálózata, mely aktív bírói közreműködéssel hozzájárul a kiskorúak ügyeit tárgyaló bírák ítélkezési színvonalának emeléséhez.³⁰

4.6. Szabadságelvonás

Ez az elem szintén a büntetőjogban értelmezhető, így erről bővebben nem írok.

5. Jogszabályi háttér

A Gyermekjogi Ombudsmanok Európai Hálózata (ENOC) a 2012-es évet nyilvánította a gyermekbarát igazságszolgáltatás évévé. Ennek keretében 2012-ben került sor a gyermekbarát igazságszolgáltatás megvalósulásához kapcsolódó egyes törvények módosításáról szóló, 2012. évi LXII. Törvény elfogadására, mellyel a Pp. kiegészült a kiskorú gyermek, mint érdekelt meghallgatásának részletszabályaival.³¹

Az OBH elnöke a gyermekkorúak érdekei érvényesülésének céljából 2013-ban az 56/2013. (II.14.) számú határozatával létrehozta a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoportot.

A munkacsoport megvalósítandó feladatai voltak:

- *bírák képzése és konferenciák szervezése*, melynek keretében számos képzésen vettek részt a bírák a Magyar Igazságügyi Akadémián és a bíróságokon.

Megrendezésre került: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás büntető és polgári jogi aspektusai című konferencia, Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás konferencia a fiatalok ügyeit tárgyaló büntetőbírák és családjogi bírák részére, illetve a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás munkacsoport záró konferenciája. 2015. februártól decemberig a Fővárosi Törvényszék területén eljáró családjogi bírák intenzív családjogi képzésen vettek részt havi egy alkalommal, melyen

³⁰ Az Országos Bírósági Hivatal Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Programjában oktatói, mentorálási, valamint jogszabály-véleményezési feladatokat vállaló országos hálózatban részt vevők listája.
http://kpintra.justice.hu/sites/default/files/field_attachment/halozat_resztvevok_tablázat_0604_jav.pdf
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

³¹ A Pp. 65/A-65/B. §-ához fűzött kommentár a Jogtáron (Wolters Kluwer Kft.)

nemzetközi családjogról, a gyermekek meghallgatásáról és a családon belüli erőszakról is előadásokat hallgattak meg.³²

- *a kiskorúak hatékony és közérthető tájékoztatása, összhangban a nemzetközi kötelezettségvállalásokkal.*

2013. I. félévben az OBH együttműködve a munkacsoporttal kidolgozta a kiskorúak idézéshez használatos, perbeli szerepüket figyelembe vevő formanyomtatványokat és hozzájuk kapcsolódó tájékoztatást és a www.birosag.hu internetes oldal „Gyermekek központú Igazságszolgáltatás” almenüjét.

Ennek eredményeként a 12/2014. (VII. 11.) OBH utasítás a büntető-, polgári és szabálysértési eljárás során használt, kiskorúak tájékoztatásához fűződő iratok nyomtatványként történő rendszeresítéséről szóló szabályzatnak a megszületése óta a kiskorú gyermeket erre a célra rendszeresített formanyomtatványon idézi a bíróság.

- *jogszabály-módosítási és jogalkotás kezdeményezési javaslatok kidolgozása (megelőző távoltartás intézménye tényleges megelőzésre alkalmassá váljon)*

- *infrastrukturális fejlesztések (középpontban a gyermekmeghallgató szobák)*

2013. II. félévében az OBH elnöke pályázatot írt ki gyermekmeghallgató szobák kialakítása végett, melynek célja az volt, hogy 2014-re minden, 7 bírónál nagyobb létszámú bíróság rendelkezzen gyermekmeghallgató szobával. A pályázat sikeresen megvalósult, mert az ország összes törvényszéke rendelkezik ilyen helyiséggel.³³

A gyermek meghallgatása speciális szakértelmet igényel, melyhez elengedhetetlenek a megfelelő tárgyi eszközök. A gyermekmeghallgató szobák a rendőrségeken és a bíróságokon kialakított olyan helyiségek, amelyekben a 14 év alatti kiskorúak meghallgatása speciális, az ő igényeik szerint kialakított, a gyermek kíméletével, barátságos környezetben zajlik.

³² Gyermekek központú Igazságszolgáltatás – Eredményeink. <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/eredmenyeink> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]

³³ U. o.

A vizsgált bíróság is rendelkezik gyermekmeghallgató szobával, ahol a gyermek felszabadultan, a rideg tárgyalóteremtől eltérően - barátságos berendezése miatt - otthonosabb közegben beszélgethet a bíróval. A kisebbek részére egy gyereksarok került kialakításra hozzá illő kisebb székekkel és asztallal, ahol a gyermek színezhetsz vagy akár a szobában fellelhető játékokkal (lego, plüss állatok, kártya) játszhat, ezáltal is oldódhat a gyermekre nehezedő feszültség. Az idősebb gyermekek, pedig élénk színű, kényelmes fotelekben ülve mondhatják el véleményüket az őket érintő eljárásokban.

A tárgyi feltételek tehát adottak, de a gyakorlatban még nem terjedt el, mert sokkal időigényesebb a szobát használni, illetve az idősebb gyermekek (14-18 év) meghallgatása nem feltétlenül attól lesz célravezető, hogy a tárgyalóteremtől eltérő helyen kerül sor a meghallgatásukra. A bíró azzal, hogy talár nélkül ül a gyermek mellé és kerüli a hivatalos nyelvezetet ennél a korosztálynál nem feltétlen sikeresebb a meghallgatás attól, hogy a gyermek kényelmesebb fotelben ül játékokkal körülvéve.

Gyermekmeghallgatás

1. A gyermekmeghallgatásról általában

A gyermeki jogok nemzetközi és hazai deklarálása miatt a kiskorú véleményének meghallgatása az őt érintő eljárásokban döntő jelentőségűvé, alapvető fontosságúvá vált.

1989. évi ENSZ Gyermekjogi Egyezményének 12. cikke értelmében a részes államok kötelezettséget vállaltak, hogy *„az ítélőképessége birtokában lévő gyermek számára biztosítják azt a jogot, hogy minden őt érdeklő kérdésben szabadon kinyilváníthassa véleményét, a gyermek véleményét, figyelemmel korára és érettségi fokára, kellően tekintetbe kell venni”*. A gyermek részvétele az eljárásban az egyik legfontosabb alapelve az Egyezménynek, mely túlmutat a családjogon, befolyásolja az oktatás, vallás, kulturális ügyeire vonatkozó döntéseket is. Nem fogalmaz viszont az egyezmény egyértelműen, hogy az eljárásban a gyermeknek közvetlenül kellene-e részt vennie. Mindenképpen meg kell jelennie a gyermeknek is az őt érintő eljárásokban, de a gyermek véleménynyilvánításhoz való joga nem abszolút gyermeki jog, több tényező (életkor, érettség, ítélőképesség) függvénye.

Az Alkotmánybíróság 1143/B/1998. AB határozata értelmében nem alkotmányértő és nem jelenti az alapjogok aránytalan korlátozását, ha a gyermeket nem hallgatja meg minden esetben a bíróság. A cél, hogy a gyermeket mindenféle érzelmi-lelki megterheléstől megóvják és amennyiben egyéb körülmények, adatok figyelembevételével egyértelmű döntést tud hozni a bíróság, úgy nem szükséges a meghallgatása, például a szülők egyező nyilatkozata a gyermek jövőbeli nevelkedéséről.³⁴ Az alkotmánybíróság kifejtette, hogy a gyermek alapjogi jogképessége nem jelenti azt, hogy valamennyi alapjogát önállóan gyakorolja. A határozat indokolása kitért arra is, amennyiben a gyermek meghallgatására a szülők távollétében kerül sor az a független és pártatlan bírósági eljárásból való jog érvényesülését szolgálja, és egyébként a gyermek nyilatkozatát utólag a felek is megismerhetik.³⁵

Ugyanakkor a gyermeknek csupán lehetősége a véleménynyilvánítás, nem kötelezettsége, hiszen a véleményét nem lehet kikényszeríteni. A gyermek önálló jogalanyisága a legfontosabb, ezért véleménynyilvánítási jogát aránytalanul nem korlátozhatják. Előfordulhat, hogy a szülő általi képviselő sérti a gyermek érdekeit és amennyiben a döntés meghozatalához nélkülözhetetlen, érdekében áll, vagy ha a gyermek maga kéri, akkor meg kell hallgatni. A gyermeknek megfelelő szellemi érettséggel kell rendelkezni, hogy az eljáró hatóság meghallgassa és véleményét kellő súllyal figyelembe vehesse. Ezt a határt a jogalkotó, pedig az ítélőképesség meglétéhez köti.³⁶

2. Ítéőképesség

Az ítélőképesség birtokában lévő gyermek az, akinek a véleménye figyelembe vehető az őt érintő eljárásokban. De mikortól tekinthető a gyermek ítélőképességének birtokában?

Sem a nemzetközi dokumentumok, sem a hazai jogszabályok nem húznak meg egzakt határt abban, hogy hány éves kortól tekinthető a kiskorú ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek. A magyar jogszabályok közül egyedül a Gyer. tartalmaz definíciót: „az *ítélőképessége birtokában lévő gyermek: az a kiskorú, aki életkorának és értelmi, érzelmi fejlettségének megfelelően képes - meghallgatása során - az őt érintő tények és döntések lényegi tartalmát megérteni, várható*

³⁴ Dr. Kőrös András: Negyedik Könyv - Családjog. in: Dr. Petrik Ferenc (szerk.): Polgári Jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014. 308. o.

³⁵ Dr. Bucsai Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. rész. in: Családi Jog 2011/2. 19. o.

³⁶ Dr. Csiky Ottó – Dr. Filó Erika: Magyar családjog. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003. 336. o.

következményeit belátni". Kiskorú, pedig a Ptk. értelmében az, aki a 18. életévét nem töltötte be, kivéve, ha a 16. életévét betöltötte és a gyámhatóság engedélyével kötött házassága révén nagykorúvá vált.

Az ítélőképességet a Gyer. sem köti életkorhoz, így a gyakorlatban számos probléma felmerülhet, hogy mikortól tekinthető a kiskorú ítélőképessége birtokában lévő gyermeknek, illetve köthető-e életkorhoz. A gyermek életkora ugyanakkor a legfőbb alapja annak, hogy megállapítható legyen az ítélőképesség.

A bíróság az ügy körülményeit figyelembe véve, egyedi mérlegelés alapján, az ügy jellegétől, a gyermek életkorától, értelmi és érzelmi képességétől függően dönt arról, hogy sor kerüljön-e a gyermek meghallgatására. A döntés alapja, hogy képes-e a gyermek befolyástól mentesen, önállóan, a döntés következményeit kellően felmérő és megalapozott véleményt nyilvánítani. Országonként eltérőek az álláspontok abban, hogy a gyermeket hány éves kortól hallgassák meg.

Németország az egyik legszélsőségesebb állásponton áll, miszerint amennyiben a gyermek tud beszélni akár már 2-3 éves kortól meg kell hallgatni.³⁷ Sőt a német Alkotmány és egy vonatkozó törvény a szülői felügyelettel kapcsolatos eljárásokban a közvetlen, bíróság általi meghallgatást írja elő.³⁸

Norvégiában szintén túl alacsonyan jelölték meg a korhatárt, hiszen 7 éves kortól kötelező a gyermek meghallgatása.

Az európai országokra hosszú időn keresztül hatást gyakorló római katolikus egyház tanai lehettek irányadóak, mely szerint a gyermek 6-7 korára ér el arra a szintre, hogy megértse a hitet és az általános emberi együttéléssel kapcsolatos szabályokat, s ezzel párhuzamosan ebben a korban jelölték meg az iskolakezdés idejét is. Mindezek alapján a pszichológia 7-8 éves korban jelöli meg, mikor a gyermek már a valóságnak megfelelően érzékeli a világot és képes erkölcsi ítéletek kialakítására, tizenkét éves korára, pedig képes lesz a logikus gondolkodásra is.³⁹

³⁷ Dr. Bucsí Ágnes i.m. 17. o.

³⁸ Dr. Kozák Henriette i.m. 24. o.

³⁹ Dr. Bucsí Ágnes i.m. 20. o.

Nagy-Britannia a másik véglet, ahol a családjogi perekben a common law egyik alapelvéből következően tilos a gyermek személyes meghallgatása közvetlenül, arra csak szakértő útján kerülhet sor.⁴⁰

A **szakemberek** álláspontja szerint a 6-8 éves életkor elérésével, a gyermek véleményével a szülőknek és a gyermeket érintő ügyekben eljáró bíróságoknak, hatóságoknak is számolniuk kell, hiszen addigra kialakul a kiskorú logikai képességei, valóságérzékelése és erkölcsi iránytűje, hogy a számára legjobb döntést mindenféle befolyásolás nélkül hozza meg.⁴¹

Magyarország a két szélsőséges modell közt helyezkedik el, hiszen nálunk a 14. életév jelent egy sajátos élethelyzetet. A gyermek a felnőtt élethez közel kerülve ekkora már elér egy olyan értelmi szintre, hogy képes a saját életét alakítani. Ezt tükrözi a jogalkotásunk, amikor a Btk. a büntethetőség alsó korhatárát 14. életévben állapította meg, ez alól kiemelve néhány súlyosabban büntetendő cselekményeket, amikor már a 12. életév betöltésétől büntetendő a gyermekkorú elkövető. A jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvünk Családjogi Könyve a Csjt.-hez hasonlóan a 14. életév betöltését preferálta, amikor is szülői felügyeletére és elhelyezésére vonatkozó döntés egyetértésével hozható, kivéve, ha a gyermek választása a fejlődését veszélyeztetné. Előfordulhat, hogy a gyermek nem tudja észszerűen belátni, hogy mi a jó neki, ezért az önálló döntés veszélyhelyzetet jelenthet számára, ilyen esetekben a bíróság mellőzheti a gyermek kívánságát.⁴² Mellőzi például a gyermek meghallgatását a bíróság, ha a szülők egyező nyilatkozatukkal adják elő a gyermek véleményét az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról vagy az eljárás során beszerzett adatok alapján megállapítható, hogy az egyik szülőnél nem helyezhető el, mert alkalmatlan a gyermeknevelésre. Igaz az új szabályozás a Csjt.-től eltérően kihagyta azt a törvényi kitétele, mely szerint „a bíróság a gyermeknek az elhelyezésével kapcsolatos álláspontjáról a szülők erre vonatkozó egyező nyilatkozata útján is tájékozódhat”, bár a vizsgált bíróságon a tapasztalatok azt mutatják, hogy ez a szabályozás a gyakorlatban továbbél.

A 14. életévnél fiatalabb gyermekek esetén, pedig indokolt esetben, illetve ha azt a gyermek maga kéri, kerül sor a meghallgatására. Főszabályként a gyermeket érintő eljárásokban a bíróságnak mindkét szülőt meg kell hallgatnia. Amennyiben a felek között vita alakult ki, de mindketten

⁴⁰ Dr. Bucsí Ágnes i.m. 18. o.

⁴¹ Dr. Bucsí Ágnes i.m. 20. o.

⁴² Dr. Csiky Ottó – Dr. Filó Erika i.m. 251. o.

alkalmasak a gyermek nevelésére és jó a kapcsolatuk a gyermekkel, vagy a bíróságnak kétsége merül fel a felek közös döntésségének helyességéhez, fontos a gyermek meghallgatása.

Dr. Ádámkó Viktória kutatása során arra a megállapításra jutott, hogy ítélőképés az a kiskorú, aki gondolkodásmódját és személyiségét tekintve stabil énképpel rendelkezik, szüleiéről képes reális képet festeni, önállóan és befolyástól mentesen, határozott véleményt nyilvánítani kívánságáról a bíróság előtt is, azáltal, hogy döntésének következményeit helyesen méri fel és vállalja is azt.⁴³

3. *Hogyan kerüljön sor a gyermek meghallgatására?*

Amennyiben a bíróság a gyermek meghallgatásának szükségességéről dönt, úgy további mérlegelést igényel, hogy a gyermek meghallgatására közvetlenül, a bíróság vagy közvetetten, igazságügyi pszichológus szakértő útján kerüljön sor. A Ptk. kimondja, hogy indokolt esetben meg kell hallgatni a gyermeket, de a döntést a meghallgatás módjáról a jogalkalmazóra bízta. A hazai gyakorlatban a gyermek közvetlen meghallgatása nem feltétlenül terjedt el, illetve amennyiben mégis sor kerül rá, inkább a 14. életévhez közel álló vagy ennél idősebb gyermekeket hallgatják meg közvetlenül, a fiatalabb gyermekek meghallgatására, pedig pszichológus szakértő útján kerül sor. A gyermekek meghallgatására tipikusan az alábbi családjogi perekben kerül sor: a házasság felbontása bontó okok alapján, a szülői felügyeleti jog gyakorlásának rendezése, illetve újrendezése.

A gyermek meghallgatása előtt a bíróság a tényállás részletekbe menő feltárása végett, hogy feltérképezze a gyermek élethelyzetét, személyiségét, környezetét személyesen meghallgatja a szülőket, beszerzi az esetlegesen gyámhivatalnál keletkezett iratokat, megkeresi a helyi jegyzőt, hogy környezettanulmányt folytasson a gyermek lakóhelyén, illetve óvodai/iskolai véleményt kér a gyermek nevelését biztosító intézménytől.

A vizsgált bíróságon a bírói gyakorlat a tizenkét éven aluli gyermek indokolatlan bíróság általi meghallgatását kerüli, és arra csak a legvégső esetben kerül sor. A vizsgálatom során egyetlen ügyet találtam, egy házassági bontópert, ahol mégis sor került 12 évnél fiatalabb, mégpedig egy 9 éves gyermek meghallgatására.

⁴³ Dr. Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása – különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. in: Családi Jog 2015/3. 10-11. o.

A házassági bontóperben mindkét szülő kérte, hogy a gyermeket a bíróság nála helyezze el. A bíróság a peres felek személyes meghallgatása, a tanúk vallomása, a környezettanulmány és az iskolai vélemény (osztályfőnöki jellemzés), továbbá az igazságügyi pszichológus szakértői véleményének beszerzése után szükségesnek tartotta a gyermek meghallgatását. A szakértői vizsgálaton sor került heteroanamnézis felvételére a szülőktől, illetve explorációra és személyiségvizsgálatra. A gyermeket szüleivel, illetve egyedül is megvizsgálta a szakértő. A 8 éves kislány az apuka jelenlétében elmondta, hogy „én remélem, anya nevel engem, mindig, ha apa nevelne engem, meghalnék, megszakadna a szívem, anyát annyira szeretem... Ha anya nem nevelhetne engem, meghalna, meghasadna a szíve, mint nekem.” A gyermek kétszemélyes vizsgálati helyzetében csupán negatívumokat mondott az apjáról, míg az anyját idealizálta. A szakértő a véleményében leírta, hogy a gyermek az anyuka jelenlétében félszeg, míg az apjánál bátor, felszabadult. Borzongást keltő történeteket mesél szorongás nélkül, a szóhasználata, a gesztusai az anyukáját idézik (jelenleg is az anyja neveli), nyilvánvaló az anyuka befolyásolása, érzelmi nyomása, az apja elleni biztatása, ezért a történetek valósághű feltárása nem volt várható a gyermektől. A kiegészített szakértői véleményben a szakértő szerint a gyermek kiemelése az anyai nevelésből tompítaná ezeket a hatásokat, illetve az apánál nem vetődött fel az anya ellen nevelés. A gyermek elnyomja ugyan, de táplál gyöngéd érzelmeket az apuka iránt.

Mindezt követően a felek együttesen indítványozták, az akkor már 9 éves gyermek meghallgatását a tárgyaláson. A bíró a felek távollétében beszélgetett a gyermekkel, aki elmondta, hogy az édesapja nem nagyon tartja vele a kapcsolatot, még ünnepekkor sem ad neki ajándékot, nagyon haragszik az apjára és nem szeretne vele Nyugat-Magyarországra költözni. Az anyjával kíván maradni, ahol jól érzi magát, itt vannak a barátai, az iskoláját is szereti és kitűnő tanuló.

Az elsőfokú és a másodfokú bíróság egyaránt azt állapította meg, hogy az anya helytelen gyermeknevelési magatartást tanúsít, de a gyermek testi, szellemi fejlődése a jelen körülmények között maximálisan biztosítva van. A gyermeknek az anyához való túlzott ragaszkodása, kitűnő tanulmányi eredménye és példás magatartása, a kívánsága és az, hogy a szakértő az anya részéről nevelési alkalmatlanságot nem állapított meg mind azt bizonyította, hogy a lelkiileg sérült gyermeket a jelen körülmények közül való kiragadása és egy teljesen bizonytalan új környezetbe való beilleszkedése beláthatatlan következményekkel járna. Semmilyen biztosíték nincs arra, hogy a

gyermek jövője pozitívan alakulna. A bíróság ítéletében végül az összes bizonyítékot mérlegelve, a gyermeket kívánságának megfelelően, a szakértői véleménytől eltérően az anyánál helyezte el.⁴⁴

4. Közvetett meghallgatás

A magyar bírói gyakorlatban a gyermek meghallgatásának ez a módja terjedt el, hiszen a magyar bíróságokra jellemző, hogy „ódzkodnak attól, hogy pszichológus szakvélemény beszerzése nélkül döntsenek gyermekelhelyezési kérdésekben”.⁴⁵ Előnye, hogy kevésbé megterhelő, kisebb megrázkódtatással jár, nincsenek direkt kérdések, és a gyermekek nem látják át az indirekt kérdések célját sem. Sokkalta játékosabb, másabb a környezet - nincs bírósági épület, biztonsági szolgálat, pulpitus, talár, esetleg örök, akik bilincsben kísérik a vádlottakat -, ezáltal a szakértő több közvetett információhoz juthat.

A szakértői vizsgálat leggyakrabban egy komplex családvizsgálat keretében történik, ahol a kiskorún és a szülein kívül a szakértő meghallgathatja a gyermekkel szoros kapcsolatban álló nagyszülőt, a felek élettársait és testvéreit. A szülők viselkedése, nevelési képessége, a gyermek és a testvérek helyzete, magatartása és érzelmi kötődése által térképezhető fel legteljesebben a tényállás, és ezáltal tud érdemi véleményt nyújtani a szakértő a bíróságnak.⁴⁶

A szakértői vizsgálat céljaként jelöli meg a 20. sz. Módszertani levél „a gyermek érdekének pszichológiai meghatározását, azaz a nevelési alkalmasság és a gyermek érzelmi kötődésének megállapítását, hogy a szakvélemény pszichológiailag megalapozza az optimális elhelyezést”.⁴⁷

Főként alacsonyabb életkorban célravezető a szakértői vizsgálat, amikor a gyermek még nem is lenne képes a bíróságon véleményt nyilvánítani, mint például az alábbi esetben, amikor a perbeli gyermek a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése iránti keresetlevél benyújtásakor még első életévét sem töltötte be.

Az alperesi apa viszonykeresetében kérte, amennyiben a felperessel nem sikerül közös szülői felügyeleti jogban megállapodni, úgy a bíróság kizárólag őt jogosítsa fel.

⁴⁴ A vizsgált bíróság P.20.031/2010. és Pf.22.292/2011. számú ügye

⁴⁵ dr. Rainer Lilla i.m. 13.o.

⁴⁶ Dr. Ádámkó Viktória i.m. 12. o.

⁴⁷ dr. Rainer Lilla i.m. 13.o.

A bíróság környezettanulmányt szerzett be a Gyermekjóléti Szolgálatról és a jegyzőtől, melyek a gyermek lakókörnyezetéről pozitív képet festettek. A kislány a féltestvérével és az anyjával él megfelelő családi környezetben, de az apával nincs kapcsolata. A bíróság a gyermek érdekeit szem előtt tartva ideiglenes intézkedéssel szabályozta a gyermek és a felperes közötti kapcsolattartást. A tárgyaláson sor került a védőnő meghallgatására, aki elmondta, hogy a gyermeket az édesanyja nagy szeretettel neveli és alkalmasabb arra, hogy nála maradjon a gyermek, igaz ő soha sem találkozott az apával a látogatásai során.

A feleknek nem sikerült megegyezni, ezért került sor igazságügyi pszichológus kirendelésére. A pszichológus alkalmazott módszerei az exploratio, Szondi és a Rorschach személyiségvizsgálat volt. A gyermek a vizsgálatkor 15 hónapos volt. A szakértő mindkét szülőt alkalmasnak találta a kislány nevelésére, gyermeknevelést kizáró devianciát egyiküknél sem észlelt. Mindkét szülő szereti a gyermeket és a gyermek mindkettőjük társaságában jól érzi magát. A gyermek életkorára és az anyához való szorosabb kötődésére tekintettel a szakértő az anyánál történő elhelyezést javasolta azzal, hogy szükséges az apával történő folyamatos kapcsolattartás.

A szakértői véleményre tekintettel a szülőknek sikerült megállapodniuk és egyezséget kötni akként, hogy a gyermek felett a szülői felügyeleti jogokat kizárólag az anya gyakorolja, míg az apával széleskörű kapcsolattartás jogában állapodtak meg.⁴⁸

Összességében kijelenthető, hogy a kisebb gyermeket érdemes először pszichológus szakértőn keresztül meghallgatni és csak ezt követően, ha nem hozható megfelelő döntés, indokolt a közvetlen meghallgatás. A 16-17 éves gyermekeknél viszont inkább fordítva ajánlatos, amikor a gyermek közvetlen meghallgatása után szükséges, sor kerülhet szakértő bevonására is.⁴⁹

5. Közvetlen meghallgatás

A gyermek közvetlen, bíróság útján történő meghallgatását nálunk - különösen alacsonyabb életkorban (12-14 év alatt) - sokan azért nem támogatják, mert a válás, illetve a szülők közötti állandó vitázások miatt megviselt gyermeket pszichológiai szempontból túlságosan megterhelné. Természetes más megterhelést jelent egy kiegyensúlyozott családban nevelkedett, mint egy

⁴⁸ A vizsgált bíróság P.20.971/2015. számú ügye

⁴⁹ Dr. Ádámkó Viktória i.m. 12. o.

folyamatos lelki terrort elszenvedett, akár fizikai bántalmazást eltűrő, akár szexuális bűncselekmény áldozattá váló gyermek esetében. Egy nyugodt légkörben nevelkedett, kiegyensúlyozott gyermeknek nem jelent nagy megterhelést a bíróval történő beszélgetés, sőt kamaszként még pozitívum is lehet, hogy az ő véleményét is figyelembe veszik, amikor a sorsáról rendelkeznek.⁵⁰ Dr. Ádámkó Viktória által végzett kutatásból az derült ki, hogy a gyermekek a felnőttektől és a szakemberek véleményétől eltérően inkább a bírói meghallgatást preferálták. A gyerekek pozitívumként emelték ki, ha egy nagy tekintélyű személyt (jelen esetben a bírót) érdekli a véleményük.⁵¹

A polgári eljárás közvetlenség alapelvének felel meg a közvetlen, bíróság általi meghallgatás. A gyermek és a bíró közötti beszélgetés előnye, hogy a bíró jobban megismeri a gyermek értelmi és érzelmi képességét, egyéniségét, a kiskorú családi kapcsolatait, jobban rálát a szülőivel való kapcsolatára, a hozzájuk való kötődésére, illetve a gyermek nonverbális kommunikációja által többletinformációhoz juthat, mert testbeszéde folytán olyan apró mozdulatokat vehet észre, amelyek segíthetik a helyes döntés meghozatalában. További érv a közvetlen meghallgatás mellett, hogy a tényállás kellő felderítéséhez szükséges minden érdekelt személy álláspontjának megismerése.⁵²

A közvetlen meghallgatásról való döntéshez mérlegelnie kell a bíróságnak a gyermek életkorát, illetve érettségét. Amennyiben a bíróság a gyermek közvetlen meghallgatása mellett dönt, úgy speciális formanyomtatványon idézi a kiskorú gyermeket a tárgyalásra. A tizennegyedik életévét be nem töltött kiskorút a törvényes képviselője útján idézi meg a bíróság azzal a felhívással, hogy a megjelenésről gondoskodik. A tizennegyedik életévét betöltött kiskorút közvetlenül, de a törvényes képviselőt külön is értesíti, még akkor is, ha őt is idézte a tárgyalásra.

Mind a két esetben az idézés mellett a gyermekek kapnak egy tájékoztatót is, mely életkorukhoz igazodó, érthető módon elmagyarázza számukra, hogy mit jelent az idézés, miért került sor az idézésre, hogy zajlik a meghallgatás, kik a résztvevők és nekik mik a szerepük az ügyben. A 14. életévet betöltött gyermekeknek szóló tájékoztató tartalmazza, hogy fontos a gyermek véleménye, a szülői felügyeletre, az elhelyezésére vonatkozó döntés az egyetértésével hozható, kivéve ha az

⁵⁰ Dr. Kozák Henriette i.m. 25. o.

⁵¹ Dr. Ádámkó Viktória i.m. 13. o.

⁵² Dr. Kozák Henriette i.m. 25. o.

nem állna az érdekében. Ugyanakkor fontos, hogy nem a gyermek hozza meg a végső döntést, a döntés felelőssége a bírónak.

A bíróság úgy is határozhat, hogy a kiskorút a felek, illetve azok képviselői távollétében hallgatja meg az elnök vagy indokolt esetben a meghallgatás elrendelésével egyidejűleg ügygondnokot rendel a kiskorú részére, a felek és képviselőik, pedig kérdéseket indítványozhatnak, melyek megengedhetősége felől az elnök határoz. Az ügygondnok szintén indítványozhat kérdéseket, illetve az elnök engedélyével azokat közvetlenül is felteheti.

A gyermek meghallgatásának megfelelő légkörben, számára érthető módon kell megtörténnie. A meghallgatás kezdetén a kiskorútól - korától és érettségétől függően - meg kell kérdezni a nevét, születési helyét, idejét, anyja nevét, lakóhelyét, majd a bírónak az igazmondás követelményére hívja fel az érdekelt figyelmét, illetve tájékoztatja, hogy nem kötelező nyilatkoznia, nincs válaszadási kötelezettsége, indoklás nélkül is megtagadhatja a válaszadást, nincs semmiféle döntési kényszer nyomása alatt, mert a végén ugyanis a bíróság fog dönteni. A bírónak elmondja, hogy a beszélgetés célja a kiskorú véleményének megismerése, de nem biztos, hogy a kívánságának megfelelő döntést fogja meghozni, ha a gyermek érdekében úgy látja megfelelőnek. Amennyiben ügygondnok kirendelésére is sor került, úgy az eljárásban betöltött szerepéről, jogairól és kötelezettségeiről is tájékoztatja a gyermeket.

A bírónak kezdetben általános dolgokról kérdezget, hogy csökkentse a gyermekre nehezedett nyomást és ezáltal könnyebben megnyíljon a gyermek. Leggyakoribb kérdések: hol tanul a gyermek, hányadik osztályos, milyen a tanulmányi eredménye, melyik az a tantárgy, ami kevésbé megy neki, mi szeretne lenni, ha felnőtt. Ezt követően a gyermek elmeséli, hogy telik egy napja, kivel tölti és mit csinál a szabadidejében. Mindezek után jöhetnek az üggyel mindinkább kapcsolódó kérdések, mint például milyen a kapcsolata a szüleivel, milyen programokat szerveznek együtt.

A beszélgetés során a bírónak törekednie kell, hogy egyenrangú partnernek tekintsen a gyermekre, akiben bátran megbízhat. Fontos, hogy megfelelő légkörben, a gyermek életkorához igazodó

nyelven, érthető módon kommunikáljon a gyermekkel. Ajánlatos az igen-nemmel megválaszolható és az irányított kérdések elkerülése.⁵³

A meghallgatás végén a gyermek jegyzőkönyvbe vett nyilatkozatát még a jelenlétében fel kell olvasni, illetve ha hangrögzítés útján készül a jegyzőkönyv, azt a kiskorú jelenlétében kell rögzíteni, aki azt kiigazíthatja, vagy kiegészítheti. Előfordul, hogy a gyermek olyat közöl a bírósággal, amit nem szeretne, ha a szülei tudomására jutna, így az a jegyzőkönyvből kimarad és arra az ítélet meghozatalánál sem hivatkozhat a bíróság. Ha a meghallgatás a felek távollétében történt a kiskorú elhagyja a tárgyalótermet és a visszahívott felekkel ismerteti a bíró a jegyzőkönyvet.

Amennyiben felmerül, hogy a gyermek véleményét nem önállóan, befolyástól mentesen alakította ki, például korának nem megfelelő a szóhasználata, előadásmódja, akkor a döntés meghozatala során kisebb súllyal értékelendő az előadott kívánsága. A korrekt és őszinte légkör megteremtése nagyon fontos a bíró és a gyermek között. A gyermeket tájékoztatni kell, hogy az ő véleménye is fontos, de nem ő választ a szülei között, hanem a bíróság dönt, akár kívánságától eltérően is az elhelyezése felől. Továbbá lényeges, hogy a gyermekre nem szabad ráerőltetni a meghallgatást, így ha nem akar, nem muszáj a bíróval beszélgetnie.

Dr. Kozák Henriette bírónő által kialakított gyakorlatot preferálom, mely szerint a bürokratikus elemeket mellőzve a gyermeknél fennálló szorongást valamelyest csökkenteni kívánja. A bírónő személyesen, talár nélkül megy ki a gyermekhez, bemutatkozik és behívja a terembe, majd mellé ülve (egy szinten) elmondja neki, hogy mi fog történni és mindezt a felek vagy azok képviselőinek távollétében. Ügygondnok kirendelése esetén még a meghallgatás előtt összeismerteti őket, és elmondja, hogy az ügygondnok azért van jelen, hogy a gyermek jogait védje, illetve ellenőrizze, hogy a bíró megfelelően jár-e el a meghallgatás során. A bíró a meghallgatás során jegyzetel, majd a jegyzőkönyvezés az ügygondnok és a kiskorú szülei jelenlétében történik. A gyermek kérheti, hogy a személyes beszélgetésből bizonyos megnyilvánulásait nem szeretné a szülei tudomására hozni, ebben az esetben a kiskorú kívánságát tiszteletben kell tartani, illetve a nem jegyzőkönyvezett részre az ítélet indokolásában sem lehet hivatkozni. A kamaszok közvetlen meghallgatása különösen

⁵³ Dr. Buci Ágnes: A gyermek meghallgatása az öt érintő eljárásokban – egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban II. rész. in: Családi Jog 2011/3. 13-14. o.

fontos tényező lehet, mivel jó meglátással bírnak a családjukról, és mindezek következtében a per igazságügy szakértő bevonása nélkül is eldönthető.⁵⁴

Az alábbi jogesetekben sor került a gyermek közvetlen meghallgatására.

1. számú jogeset - Gyermekelhelyezés harmadik személynél

A bíróság 2010-ben a szülők egyezségét jóváhagyta, melyben megállapodtak, hogy a gyermek az anyánál kerül elhelyezésre. A kislány az édesanyjával egy tanyán élt, ahonnan nehézkes volt az iskolába járása, főként a gyermek délutáni elfoglaltságai miatt, ezért néha a keresztyanyjéknál aludt. Az elmúlt három évben, pedig már rendszeresen, életvitelszerűen velük élt.

A gyermeket a gyámhivatal 2016-ban ideiglenes hatállyal a keresztyanyánál helyezte el, egyidejűleg keresetet nyújtott be, hogy a bíróság a gyermeket a keresztyanyánál helyezze el. A keresetlevélhez környezettanulmányt is csatoltak, melyből egyértelműen kitűnt, hogy a gyermek nagyon szereti a jelenlegi környezetét, ahol őt is nagyon szeretik. Az édesapjával nincs kapcsolata, míg az édesanyja életkörülményei nem alkalmasak a gyermek nevelésére.

A tárgyaláson a bíróság meghallgatta a szülőket, a keresztyanyát és a 14. életévét betöltött gyermeket is közvetlenül. Az édesapa szülői felügyeleti joga szünetel és nincs is kapcsolata a gyermekkel, illetve nem ellenezte a gyermek elhelyezését a keresztyanyánál. Az édesanyjával napi kapcsolatban van, valamint elmondása szerint a kislánynak a keresztyanya jobb életkörülményeket tud biztosítani és egy szeretetteljes családban nevelkedhet fel. A keresztyanya nyilatkozata alapján a gyermek jól érzi magát ebben a környezetben, az unokatestvéreivel testvéri kapcsolatot ápol. Mindezt követően a bíróság személyesen hallgatta meg a kislányt a felek távollétében, aki elmondta, hogy az apjával nem szokott találkozni, az anyjával napi kapcsolatban áll, de szeretne a keresztyanyjékkal maradni, ahol jól érzi magát. Mindezek alapján a bíróság ítéletével a gyermeket kívánságának megfelelően a keresztyanyjánál helyezte el.⁵⁵

⁵⁴ Dr. Kozák Henriette i.m. 27. o.

⁵⁵ A vizsgált bíróság P.21.184/2016. számú ügye

2. számú jogeset - Házassági bontóper

A 15 éves gyermeket a bíróság közvetlenül hallgatta meg a felek és a jogi képviselőik távollétében. A gyermek most kezdte a gimnáziumot, és kollégiumban lakik. A kislány döntését mind a két szülő támogatta, bár az alperesi anya jobban örült volna a helyi gimnáziumnak. A továbbtanulás miatt többször is vitázott a gyermek az édesanyjával, egyre inkább szembefordult vele, mert nem volt olyan engedékeny, mint az apja.

A gyermek elmondta, hogy jelenlegi élethelyzete az, hogy a szülei válnak és ő kollégiumban él, talán szerencsésnek is mondható, hiszen így ki tud szakadni abból a közegből, el tudja felejtetni az otthoni dolgokat, tud a tanulásra koncentrálni, és hétvégén szívesen jár haza. Általános iskolában mikor nap, mint nap hazajárt, nehezebb volt a mindennapi feszültséggel megbirkózni. Mind a két szülő egyaránt törődik vele, óvodás korában az anyjával, mióta iskolás lett az apjával tölt több időt, ezért erősebb a kötődése hozzá. Jó a kapcsolata a szüleivel, egyformán szereti őket, az alperessel való vitái is megszűntek. Egyik szülő sem nevelte a másik ellen, vagy próbálta negatív irányba befolyásolni a gyermeket. Mindkét szülőnek beszámol az iskolai dolgokról, de az apróbb eseményeket inkább az édesapjával osztja meg, illetve egyre gyakrabban befelé fordul, nem osztja meg senkivel a gondolatait.

A gyermek nem tudott a szülei közötti problémákról, csak másfél évvel ezelőtt a felperes mesélt róla, hogy megromlott a házasságuk, mert félrelépett és ebből a kapcsolatából gyermeke lett. A kislányt ez nagyon megviselte, sokat sírt, de állítása szerint túltette magát rajta. Később az alperes is az apával egyezően mesélte el a történetet. A gyermek elmondta, hogy már a válást megelőzően is sokat veszekedtek a szülei, előfordult az is, hogy az őt érintő kérdésekbe a gyermek is beleszólt.

A kiskorú még a panasznapi is elkísérte az édesapját, illetve kezdetben a tárgyalásokról a szülei beszámoltak neki, mert érdekelte, hogy mikor lesz már ennek az egésznek vége. Ezek a beszámolók megszűntek, mert a szülők nem látták ezt helyesnek.

A gyermek a tárgyaláson kijelentette, hogy nem szeretné a közös szülői felügyeletet, csak egy otthont szeretne és azt is tudja, hogy a szülei házasságát már nem lehet megmenteni. Egyértelmű,

hogy az apukájával szeretne élni, mert jobb a viszonyuk és több mindent tud vele megbeszélni, továbbá az apja engedékenyebb a szórakozás terén, például kb. 2-3 órával több időre engedi el, mint az édesanyja. Az alperessel továbbra is szeretné a kapcsolatot tartani.

A felek végül a gyermek véleményének figyelembevételével egyezséget kötöttek a járulékos kérdésekben. Közös szülői felügyeleti jogban állapodtak meg akként, hogy a gyermek lakóhelye azonos a felperes mindenkori lakóhelyével az alperes, pedig minden hétvégét együtt tölthet a gyermekkel, illetve a szünetek fele részét.⁵⁶

A meghallgatások alkalmával akár a szakértőnek, akár a bírónak törekednie kell minden lényeges, szükséges információ megszerzésére, hogy ne kerüljön sor az ismételt meghallgatásra, ne kerüljön a gyermek indokolatlanul újabb stresszhelyzetbe. Előfordulnak olyan esetek is, amikor elkerülhetetlen a gyermek kétszeri meghallgatása akár a rendszer más-más szereplői által, mint az alábbi ügyben.

3. számú jogeset - Gyermekelhelyezés megváltoztatása

Az eljárás során a gyermek meghallgatására sor került közvetlenül a bíróság útján és igazságügyi szakértőn keresztül is. A kisfiú mindkét meghallgatáson egyértelműen, azonosan döntött, majd a bíróság a kívánságának megfelelő döntést hozta meg.

Jelen per előzménye a felek bontópere, melyben az első és másodfokú bíróság azonosan döntött és a gyermeket az alperesi anyánál helyezte el, a felperesi apával való kapcsolattartását, pedig széleskörűen szabályozta. A bíróság figyelembe vette, hogy mindkét szülő egyaránt alkalmas a gyermek nevelésére, a felperes is a per kezdetén alkalmasnak tartotta az alperest, és azt, hogy az állandóság szolgálja leginkább a gyermek érdekét és ő már hozzászokott a felek különéléséhez, illetve az alperesnél biztosított inkább a megfelelő testi, értelmi és erkölcsi fejlődése.

Az ítélet után a valóságban 2010. októberétől a gyermeket a szülők közösen nevelték és a gyermek kétheti váltásban élt hol az anyával, hol az apával. Az anya anyagi körülményei miatt 2011. nyarán másik városba költözött az élettársához és annak érdekében, hogy a gyermeket ne ragadja ki a már

⁵⁶ A vizsgált bíróság P.22.043/2013. számú ügye

megszokott környezetéből, a kisleány az édesapjánál maradt. Az anyával hétvégén, továbbá két hétköznap délután találkozott, illetve a szünetek felében.

2013. októberében az apa arra hivatkozással, hogy a kisleány életvitelszerűen vele él és ő gondoskodik róla a saját háztartásában, kérte, hogy a bíróság őt jogosítsa fel a szülői felügyeleti jogok teljes körű gyakorlására, illetve szűkebb körű kapcsolattartás szabályozását kérte a gyermek és az alperesi anya között. Az alperes a kereset elutasítását kérte, mert állítása szerint a felperesi környezet nem támogatja a gyermekük egészséges testi, lelki fejlődését és a felperes elsődleges célja, hogy kirekessze őt a gyermek életéből.

2014. júniusában a bíróság a felek folytonos civakodása, újabb és újabb ideiglenes intézkedés iránti kérelmeik miatt mediációs eljárás rendelte el, ami sikertelenül zajlott le, így az apa kérte az eljárás folytatását. A következő tárgyaláson a felek indítványozták a gyermek közvetlen meghallgatásával egyidejűleg pszichológus szakértő kirendelését is.

A gyermek közvetlen meghallgatására a bíróság gyermekmeghallgató szobájában került sor, úgy hogy ezen a felek és a jogi képviselőik sem voltak jelen. A gyermek előadta, hogy jó a kapcsolata mind a szüleivel, mind a szülei élettársaival. A jelenlegi helyzet jó a gyermeknek, hogy az édesapjával él és az édesanyjával rendszeresen tartja a kapcsolatot, a szüneteket pedig a szülei megosztják egymás között. Az iskolai eredményei jók, és itt szeretne ez egyik gimnáziumban továbbtanulni. A gyermek egyértelműen foglalt állást, hogy az apjával kíván maradni, ezt a döntését, pedig befolyásolta a felperes lakóhelye is, hiszen a gyermek nem szeretne kiszakadni jelenlegi környezetéből, baráti társaságából és iskolájából.

A bíróság meghallgatta a peres feleket is személyesen. Mind a két szülő arról számolt be, hogy nagyon szeretik a gyermeket, jó a kapcsolatuk és az élettársaikat is elfogadja, szereti a gyermek. Ugyanakkor a peres feleknél egyaránt érződött, hogy a másik felet negatív színben próbálták feltüntetni, mint például „a gyermek az anyával való kapcsolattartások alkalmával feszülten jár haza”, „az apa nevelési módszere nem célravezető”.

Mindezt követően a bíróság az osztályfőnöktől részletes jellemzést kért a perbeli gyermekről. Az osztályfőnöke szerint a kisfiú jó tanuló, okos, céltudatos, határozott. Központi szerepet tölt be az osztályközösségben, nagyon jó a kapcsolata a társaival és a tanáraival is. Az iskolával az apuka tartja rendszeresen a kapcsolatot, a szülői értekezletekre is ő jár, de az anyuka is gyakran keresi a kapcsolatot az osztályfőnökkel.

Az igazságügyi pszichológus a rendelkezésre álló iratok, exploráció és személyiségvizsgálat (Rorschach teszt, Szondi teszt, rajzok) módszerével az alábbi véleményt adta: A vizsgálaton részt vettek a szülők, szülők élettársai és a perbeli gyermek. A gyermek mindkét szülőhöz ragaszkodik, az édesapja jelenti számára a stabilitást és biztonságot, választása szerint továbbra is az édesapjával szeretne élni, és nem szeretne elköltözni az édesanyjához. Az alperessel szívesen tölti a szabadidejét, a hétköznapi kapcsolattartásuk miatt képes késő este is tanulni, hogy ne bántsa meg az édesanyját. Szülei élettársait elfogadja, jó kapcsolatot alakított ki velük. A peres felek szülői alkalmasságuk tekintetében kedvező tulajdonságokkal rendelkeznek, mindketten érzelmileg elkötelezettek, egyaránt alkalmasak a gyermek nevelésére, és ebben az élettársaik is segítenek, de mindkettőjükönél található a gyermeknevelésre korlátozóan ható személyiségjellemző. A szülőknek hasonló a személyiségük, makacson ragaszkodnak a saját álláspontjukhoz, önérvényesítésre törekvőek, érzelmileg elsodorhatóak, alacsony kompromisszum készségűek, ezért nem tudnak megegyezésre jutni és együttműködni, így tovább mélyülnek az egymással való konfliktusaik.

A bíróság a hosszas eljárás eredményeként ítéletében a gyermek kívánságának megfelelően a felperesi apát jogosította fel a szülői felügyeleti jogok teljes körű gyakorlására, a gyermek anyával való kapcsolattartását, pedig széleskörűen szabályozta.⁵⁷

6. A bíróság döntése figyelemmel a 17. számú Irányelvre

Amennyiben a gyermek sorsát a bíróság rendezi akár akként, hogy ítéletben dönt, akár úgy, hogy a felek egyezségét jóváhagyja a Legfelsőbb Bíróság 24. számú Irányelvvel módosított 17. számú Irányelve az egységes bírói gyakorlat számára évtizedekig irányadó szempontként szolgált, hogy minden döntés megfeleljen az adott helyzetnek és egyedi körülményeknek, figyelembe véve a gyermek mindenképp felett álló érdekét. Az új Ptk. Családjogi Könyvének újszerű megközelítése, új

⁵⁷ A vizsgált bíróság P.22.527/2014. számú ügye

terminológia bevezetése végett a Polgári Kollégium kimondta, hogy az új Ptk. eltérő rendelkezései miatt az Irányelvet már nem tartja irányadónak.⁵⁸ Ugyanakkor az irányelv néhány szempontja időtálló maradt, melyre a bírói gyakorlat mind a mai napig figyelemmel van.

A gyermek elhelyezése során elsődleges szempont a gyerek mindenképp felett álló érdeke, ezért a kiskorú életét érintő minden körülmény feltárásával és együttes mérlegelésével kell határoznia a bíróságnak. A bíróság döntése során mind szubjektív (pl. élethelyzetben tanúsított magatartás), mind objektív szempontokat (pl. szülők keresete, lakáskörülmények) figyelembe vesz, vizsgálja a szülők személyiségét, életmódját, erkölcsi tulajdonságukat, a gyermekkel való kapcsolatukat, érzelmeiket, a szülők nevelési képességét. Ahhoz, hogy a bíróság a tényállást részletesen megismerhesse, és jobban belelásson a felek életkörülményeibe, hasznos információkat szolgálhat a környezettanulmány, a bölcsőde, az óvoda, az iskola véleménye vagy esetleg a pszichológiai szakvélemény, illetve a bíróság és a gyermek, mint érdekeltnek a közvetlen meghallgatásáról dönthet. A bíróság a gyermeket annál a félnél helyezi el, akinél a kedvezőbb testi, értelmi és erkölcsi fejlődése biztosított.

Önmagában a gyermek neme és életkora nem befolyásolja, hogy melyik szülővel éljen a gyermek a jövőben. Csupán az állandóságnak lehet döntő szerepe, hiszen a gyermeknek biztonságérzetet nyújt, az egészséges személyiségfejlődését segíti, ha a megszokott környezetében nevelkedhet tovább. Az állandóság követelményének nem a lakóhelynél, hanem a gyermek és szülő közötti személyes kapcsolatnak van jelentősége.

A testvérkapcsolatnak szintén jelentős szerepe van, hiszen a család összetartozását jelenti, amennyiben együtt nevelkednek és ragaszkodnak egymáshoz, ezért a bíróságnak az a célja, hogy a testvérek a jövőben is együtt éljenek, de a gyermekek kívánságainak és érdekeiknek megfelelően lehetséges a külön elhelyezésük is.⁵⁹

⁵⁸ Dr. Kőrös András: i.m. 300. o.

⁵⁹ Dr. Kőrös András i.m. 300-301. o.

Gyerekek az igazságszolgáltatás világában

1. *Európa Tanács felmérése*

Az Európa Tanács 2010 októberében az Iránymutatást megelőzően közzétett egy kutatási zárójelentést a gyermekek jogainak és védelmének akkori állásáról. A kérdőívet 25 országban több mint 3700 gyermekkel valamilyen középületben (bírószoba, rendőrség) töltötték ki. A válaszadó gyermekek valamilyen módon kapcsolatba kerültek az igazságszolgáltatással, mint például „tanúként hallgatták meg”, „bajba keveredett”, hivatalos dokumentumot kellett intézniük.

A felmérés tapasztalatai alapján a rendszer gyenge pontjai, hogy a gyerekekkel kapcsolatba kerülő szakemberek nincsenek kellően felkészítve az ilyen szituációkra, nem megfelelő a kommunikáció a kliensekkel (gyerekek) és nem válnak aktív résztvevőjévé az őket érintő eljárásoknak. Mindez odáig vezet, hogy a gyerekek nem értik az eljárást, aminek részesei, ezáltal jogaiknak sem tudnak érvényt szerezni.

A felmérés kimutatta, hogy a megkérdezettek javarésze már legalább egyszer valamilyen módon kapcsolatba került az igazságszolgáltatás rendszerével. Jellemzően a rendőrséggel kapcsolatos tapasztalatokra, élményekre alapozták a véleményüket.

A gyerekek 85%-a meg tudta mondani, hogy milyen eljárásban van/volt érintve, arra milyen szabályok vonatkoztak, de döntő többségük kiemelte, hogy sokkalta több és érthetőbb információra lenne szükségük az őket megillető jogokról. A válaszadók 70%-a a hozzájuk közel álló, laikus szülőktől, tanároktól vagy szociális munkástól kaptak tájékoztatást, nem pedig képzett jogásztól. Kiemelendő, hogy a gyerekek többsége a TV-ből, online felületekről és magazinokból próbált informálódni az eljárásról és jogaikról.⁶⁰

A mai gyerekek idejük nagy részét az internet és a tv előtt töltik, ezért is fontos, hogy ezeken a kommunikációs csatornákon keresztül szólítsuk meg őket. A rendszer gyermekbarátabbá tétele érdekében szükséges ezen felületeken nyitni a gyerekek felé és minél több információt eljuttatni hozzájuk, például egy kimondottan gyermekeknek szóló, letisztult, egyszerűen kezelhető honlap,

⁶⁰ Dr. Gyurkó Szilvia (in: Családi jog) i.m. 4-6. o.

ahol számukra érthető, világos nyelvezeten ismerhetik meg a jogaikat, az eljárásokban betöltött szerepüket, lehetőségeiket, jogaik védelmét.

Nagyon jó megoldás lehetne, ha főműsoridőben a televízióban olyan videókat sugároznának, amely kifejezetten a gyermekek jogairól és védelmükről szól. Egy pár perces kampányfilm, mely röviden összefoglalná a gyermekeket megillető jogokat, alapvető információkat. A videónak lehetne folytatása, mely néhány tipikus eljárási szituációt mutatna be, amikor a gyermek kapcsolatba kerülhet az igazságszolgáltatás rendszerével. Ezáltal a gyermek mikor belekerül az adott szituációba már nem érzi teljesen idegennek, félelmet keltőnek sem az eljárást, sem pedig az eljárás szereplőit.

A felmérés másik fele a gyermekek eljárásokban való részvételeinek tapasztalataira irányult. A gyerekek 47%-ának megkérdezték a véleményét, de csupán 30%-uk érezték úgy, hogy figyelembe is vették azt a döntéshozatalnál. 37%-uknak egyáltalán nem voltak kíváncsiak a véleményére, míg további 16% nem emlékezett rá, hogy megkérdezték-e. Összességében a vizsgálatban résztvevő gyermekek 45%-a adott pozitív értékelést arról, hogy tisztességes eljárás keretében, megfelelő módon zajlott ügyében a döntéshozatal.

A véleménynyilvánítási és a részvételi joghoz szorosan kapcsolódik a gyermek meghallgatása. A kutatásban szereplők 82%-a fontosnak tartotta, hogy meghallgassák őket az eljárás során. A többségük negatívan értékelte a meghallgatásukat, mert a számukra megbízható személy (szülő) nem lehetett jelen vagy nem érezték, hogy jelen van olyan személy, aki segítene neki véleményt formálni. A felmérésben résztvevők több mint egyharmada nyilatkozott úgy, hogy nem értették meg, miként zárult le az ügyük, azt később családtagok vagy barátok magyarázták el számukra.

A cikkben Dr. Gyurkó Szilvia úgy foglal állást, hogy a gyermek meghallgatása a rendszer egyik gyenge pontja, hiszen a tárgyi feltételek nem adóttak (gyermekmeghallgató szobák száma és minősége), a szakemberek felkészítése hiányos, illetve nem megfelelően és túl sokszor hallgatják meg a gyerekeket.⁶¹

⁶¹ Dr. Gyurkó Szilvia (in: Családi jog) i.m. 4-6. o.

2. Gyereksarok honlap

A gyermekek jobb és hatékonyabb tájékoztatásának megvalósítása érdekében az Unió létrehozta a kifejezetten gyermekeknek szóló, „Gyereksarok” elnevezésű weboldalát, mely hasznos információkat tartalmaz az Unióról játékos formában. A honlap felső részén található az „Ismerd meg a jogaidat!” menüpont, melynél a tovább gombra kattintva a gyermekjogokkal foglalkozó weblapra jutunk. A honlap a tagállamok bármely nyelvén elérhető, így minden uniós állambeli gyermeknek könnyen hozzáférhető érthető formában. Itt két korcsoport közül választhatunk, a 0-12 és a 13-18 éveseknek szóló oldalak közül.

A gyermekek játékos formában ismerkedhetnek a jogaikkal, ami nagyon jó elgondolás, hiszen játszva a legkönnyebb tanulni. Viszont kipróbálva a játékot, mégsem olyan könnyű, ahogy a játékos, mesés képeket látva gondoltam. Az első korcsoportot választva olyan kérdéseket kaptam a kvízzjáték folyamán, melyeket meglátásom szerint egy maximum 12 éves gyermek nem tudna megválaszolni. Mint például mit kér a menedékkérő, mire utal az üvegházhatású gázok kifejezés, a xenofóbia szó jelentése. A gyerekek ezekre a kérdésekre egy tájékoztató jellegű videó vagy prezentáció megtekintését követően tudnának helyesen válaszolni.

A másik korosztály számára a mesés, játékos formájú tájékoztatás, pedig már kissé gyermeteg. A játékok mellett dokumentumok is elérhetőek, de azok annyira kevés információval szolgálnak, hogy véleményem szerint a gyermeki jogok hatékony megismerését nem teszik lehetővé.

A honlap felső részén további menüpontok érhetők el, mint például „Naptár”, melyben pirossal vannak jelölve a fontosabb dátumok, például szeptember 21 - a béke nemzetközi napja, szeptember 26 - a nyelvek európai napja. A honlapon további hasznos linkek („Hasznos linkek böngészése”) is elérhetők a kíváncsiak részére, de ezen linkek java része már nem magyar nyelvű, illetve főként a felnőtteknek nyújtanak információt, ezért a téma iránt érdeklődő gyermekeknek más lehetőségek után kell kutakodniuk. A „Lépj kapcsolatba velünk” menüpont csalódást okozott, hiszen a kiskorúaknak nem arra van lehetőségük, hogy az esetleg felmerülő kérdéseikre választ kaphassanak, csupán megírhatják a véleményüket, észrevételeiket a honlappal kapcsolatban.⁶²

⁶² Gyereksarok. http://europa.eu/kids-corner/index_hu.htm [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]

Összességében a honlap jó kezdeményezés, de még nagyon kezdetleges cipőben jár ahhoz, hogy ténylegesen megismerhessék a gyermekek speciális jogaikat. A kis videók, illetve rajzfilmek nagyon jó ötlet, de sajnos csekély számukra tekintettel és a kevés információ, amit tartalmaznak, nem elegendő a hatékony tájékoztatáshoz.

3. *Bíróági honlap*

A 21. században fontosnak tartom, hogy a bíróság is lépést tartson az internet világával és minél több és hasznos információt elérhetővé tegyen a gyermekek számára. Az Y és főként a Z generáció, akik a digitális világ gyermekei, hiszen ebben a világban nőnek fel, sőt a Z generáció szabadideje jelentős részét online tölti. Az egyik legjobb kommunikációs csatorna a fiatalokkal tehát az internet.

A birosag.hu honlapon a „Gyermekek központú Igazságszolgáltatás” menüpont alatt a gyermekek hasznos információkhoz juthatnak. A honlap mindenki számára elérhető, legyen szó gyermekekről vagy a téma iránt érdeklődő felnőttekről, például az „OBH Munkacsoport” menüpont alatt, illetve amennyiben valaki jobban szeretne elmélyülni a témában egy pár könyvtipphez („Könyvajánló”) is hozzájuthat a weblapot böngészve.

A „Fiataloknak, Gyerekeknek” menüpont szólítja meg azokat a gyerekeket, akik valamilyen módon kapcsolatba kerültek az igazságszolgáltatással és segítségre van szükségük. A „Válaszolunk Kérdéseidre” almenüben három további opció közül lehetséges választani, amelyek a legtipikusabb esetei annak, mikor a gyermekek a rendszerrel kapcsolatba kerülnek. A leggyakrabban felmerülő kérdésekre kapják meg a választ a gyerekek, viszont hiányosságként észleltem azt, ha a gyermekeknek további kérdéseik merülnének fel semmiféle elérhetőség nem szerepel a honlapon. A gyermekek részére elérhetőséget kellene biztosítani, hogy akár telefonon, akár online formában felvehessék a kapcsolatot olyan szakemberekkel, akik segítenek nekik könnyebben eligazodni a rendszerben.

Véleményem szerint egy gyermekek számára nyitva álló online, nyilvános fórum is nagyon sokat segítené, ahol kérdéseket tehetnének fel, megoszthatnák tapasztalataikat egymással. A fórumhoz hozzászólóknak lehetőségük lenne akár névtelenül is tanácsot kérni, vagy megosztani a saját

élményét. A fórumon a kérdésekre egy szakképzett admin válaszolna, illetve lehetőséget adna arra is, hogy a hasonló helyzetben lévő gyermekek egymással is kommunikálhassanak. Így egy sokkalta barátságosabb felületen, nyíltabban, a névtelenséggel párosulva akár nagyobb őszinteséggel tudnának a gyerekek kommunikálni mind egymással, mind a „rendszerrel”.

4. Osztályfőnöki óra

A gyermekjogok gyermekek általi megismertetéséhez az egyik célravezető módszer lehetne az iskolai oktatási programba történő beépítés. A gyerekeknek osztályfőnöki óra keretében lehetőségük lenne megismerni milyen jogaik vannak, jogaik érvényesítéséhez milyen eszközöket vehetnek igénybe, illetve milyen védelem illeti meg őket. Minden évben egy osztályfőnöki órán szakemberek tarthatnának előadást a gyermekek életkorához igazodóan, érhető nyelvezeten, játékos formában. Az előadások színesebbé tétele érdekében mintegy projektmunka keretében prezentálnák a gyermekek életkorához igazodó fontosabb tudnivalókat, kisebb videofelvételek lejátszásával vizuálisan is megnyerőbbé téve az előadást. A szakemberek az óra végén egy a gyermekeknek szóló brosúrát adnának, ahol az általa elhangzottakat írásos formában megtarthatnák a diákok. A kiadványnak tartalmaznia kellene olyan elérhetőségeket (e-mail, honlap, telefonszám), ahol a gyerekek további tájékoztatást kaphatnának, illetve amennyiben kérdéseik merülnének fel bizalommal fordulhatnak ezekhez a fórumokhoz válaszok végett.

5. Sereg András: Jogod van hozzá!⁶³

A fentebbi felvetéshez kapcsolódik az Alkotmányíróság sajtófőnöke, Sereg András által 2008-ban megjelentett *Jogod van hozzá!* című könyve, mely kifejezetten érettségizőknek készült és a középiskolában ingyenesen hozzáférhető volt. A könyv célja a felnőtt élet küszöbén álló fiatalokkal útmutató jelleggel megismertetni jogaikat és kötelezettségeiket számukra érthető nyelven.

A könyv kezdetén a szerző arra keresi a választ, hogy „Mi a jog?”, ami láthatatlanul is, de minden ember életében jelen van. Amikor jegyet vásárolunk és felszállunk a vonatra, nem is gondolnánk, de egy szerződéses jogviszony alanyaivá válunk, hiszen a jegy megvásárlásával személyszállítási és

⁶³ Sereg András: *Jogod van hozzá!* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

biztosítási szerződést is kötünk a vasúttársasággal. Ezt követően ismertetésre kerülnek az alapvető emberi jogok hozzáfűzött magyarázatokkal.

Második téma „A te államod”, melyben a szerző a fontosabb intézményrendszereket mutatja be Magyarországon, mint a választási rendszert és az Országgyűlést, a köztársasági elnököt, a kormányt, az Alkotmánybíróságot, az ombudsmanokat, az Állami Számvevőszéket és a Magyar Nemzeti Bankot, az igazságszolgáltatási rendszert és a helyi önkormányzatokat.

A harmadik részben Uniós tagállamként az Unió létrejötte és főbb intézményei kerülnek ismertetésre.

A „Jogaid és - no persze - kötelességeid” témában néhány tipikus élethelyzetet vázol fel, figyelembe véve a kapcsolódó jogokat, illetve jogi helyzetet. „A család” című fejezetben olvashatunk a házasságról, a gyermek családi jogállásának rendezéséről, a szülői felügyeleti jogról. További fejezetei a témának: A személyiségi jogok, Az öröklés, A szerződések kora, A tulajdon, Munka és vállalkozás, Oktatási jogok, Pénzügyeink, Bűnök és büntetések.

A könyv befejező témája az „Ügyintézési ábécé”, mely útmutatóul szolgál, hogy a mindennapi életben felmerülő hivatalos ügyekben, például bírósági idézés, ellopták az iratainkat, lejárt az igazolványunk, hová fordulhatnak.

A könyv aktualizálásával mind a mai napig megállná a helyét az iskolákban annak érdekében, hogy a fiatalok jogaik és kötelességeik tudatában jogkövető felnőtté váljanak, megismerjék a Magyar Államot és az Uniót, a fontosabb intézményekre figyelemmel.

6. *Archív oldalak*

A gyermekbarat.kormany⁶⁴ weboldal már csupán archívumként található meg a világhálón, de ennek ellenére a téma iránt érdeklődőknek hasznos információkkal szolgálhat. A „Hirek” menüpont alatt 2010 őszétől 2014 nyaráig számos a gyermekekkel, a jogaikkal és a védelmükkel kapcsolatban

⁶⁴ Gyermekbarát Igazságszolgáltatás. <http://gyermekbarat.kormany.hu/> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]

megjelent írás elérhető. A „Mit kell tudni a gyermekbarát igazságszolgáltatásról?” menüpontban a gyermekbarát igazságszolgáltatás kezdeti lépéseiről olvashatunk. Külön menüpont szolgál a gyermeki jogok megismeréséhez és kialakulásához („Ismerje meg gyermeke jogait”), mely főként a felnőtteknek nyújt tájékoztatás. A honlap egyik legnagyobb pozitívuma az „Írjon nekünk” menüpont, mert az eddig vizsgált honlapokkal ellentétben itt lehetőségünk volt együttműködő szakemberekhez (jogász, pszichológus, szociális munkás) fordulni tanácsért, akik a „honlap ígérete” szerint 24 órán belül érdemi választ nyújtottak problémáinkra.

A weblap nem felejtkezett meg a gyermeklátogatókról sem, mert rögtön a főoldalon egy barátságos figura integet, melyre kattintva a jogosakerdes.hu⁶⁵ weblapra jutunk, amely már kimondottan a gyermekeket szólítja meg. A „Bemutatkozunk” menüpontból tájékozódhatunk arról, hogy a honlap házigazdája „KIMI”, hiszen a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium üzemeltette, de a Minisztérium 2014. évben történő átalakulásával úgy látszik a honlap frissítése megszűnt. Az internetes oldalt ellenben mind a mai napig használhatják a gyermekek ahhoz, hogy érdekes és izgalmas játékok segítségével ismerjék meg a jog és az igazságszolgáltatás világát. A gyereksarok honlaphoz hasonló módon különböző játékok érhetők el, így játszva kerülnek közelebb az eddig idegennek tűnő jog világához. Az Unió weboldaltól eltérően itt többféle játék közül választhatnak a gyermekek (Kurbli, Jog-Ász, BogarászÓ, Mondatalkotó, Labirintus) és a Kvízzjátékban csak olyan kérdéseket kapnak, melyekre a „Történetek” menüpont alatt lévő sztorikat elolvassva biztos, hogy meg tudnak válaszolni. A történetekben - melyek pár mindennapi élethelyzetet mutatnak be - néhány fontosabb jogi fogalom ki is van pirossal emelve, melyre kattintva a fogalomról magyarázószöveget olvashatunk. A „Fogalomtár”-ra kattintva, pedig még több alapfogalom jelentésével ismerkedhetünk meg. A birosag.hu weblaplaphoz hasonlóan a „GYIK” menüre kattintva szintén elolvashatnak néhány tipikus kérdés-választ, amely felmerülhet a mindennapi életükben.

A honlap nagyon jó ötlet volt ahhoz, hogy a gyermekeknek életkorukhoz igazodóan, játszva bővüljön a jogismerete, ezért fontos lenne az internetes oldal további működtetése és frissítése.

⁶⁵Jogos a kérdés. <http://jogosakerdes.hu/> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]

Összegzés

A gyermekbarát igazságszolgáltatás az utóbbi években fejlődésnek indult hazánkban. A fejlődés mind a jogszabályi háttérben (például a Pp. módosítása a gyermek, mint érdekeltnek a meghallgatásával), mind a gyakorlatban megindult ugyan, de ezek csupán a kezdeti lépések, hiszen a gyakorlat mindezt még nem támasztja alá. Sereg András szavait idézve „a jog mindenkié: tiéd, enyém, miénk”⁶⁶ és ahhoz, hogy ezek ne csupán írott szavak legyenek a legfontosabb a felnövekvő korosztály tájékoztatása és jogismeretének bővítése.

Az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegének erősítését eredményezte a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Munkacsoport felállítása és az Ombudsman Gyermekjogi Projektsorozata, melyek számos eredménnyel büszkélkedhetnek a gyermekjogok területén. A munkacsoport kidolgozta a gyermekek idézéséhez szükséges formanyomtatványokat és a hozzájuk tartozó tájékoztatókat, melyet a bíróságok már a gyakorlatban használnak, illetve megalkotta a birosag.hu honlapon a „Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás” elnevezésű gyermekeknek szóló almenüpontot.

Az Országos Bírósági Hivatal több országos programsorozatot indított, mint a Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás és a Nyitott Bíróság, mely a gyermeki jogok védelmét, jogaik megismerését tűzte ki célul. A Nyitott Bíróság program évről évre sikerebb, eredményesebb és Budapesten kívül egyre több nagyváros vesz benne részt, ezáltal a gyermekek jogait egyre szélesebb körben ismerik meg.

Meglátásom szerint a gyermekbarát igazságszolgáltatás rendszere egyaránt jelenti a jogszabályi háttérrel, a bírósági eljárásokban kialakított gyakorlatot és a gyermekek fejlett jogismeretét. Ahhoz, hogy az igazságszolgáltatás ténylegesen, megkülönböztetés mentesen és minden egyes gyermekre nézve egyaránt gyermekbaráttá váljon hosszú még az út, hosszabb időre, következetes és kitartó munkára van szükség.

A Nyitott Bíróság program kiszélesítésével a városi iskolák mellett a vidéki iskolai oktatásban is indokolt a program megjelenése. A gyermekek jogait és védelmüket célszerű lenne a

⁶⁶ Sereg András i.m.

médiaérdeklődés középpontjában helyezni, hogy a megszólítani kívánt korosztályhoz ténylegesen eljussanak az információk. Az államnak aktív szereplőként kell fellépnie, támogatni a kezdeményezéseket és életkorukból kifolyólag biztosítani a gyermekek számára a védelmet. Minden felnőtt kötelessége a gyermekek jogainak tiszteletben tartása.

A gyermekek jogismeretének bővítése mellett ugyanolyan fontosságú a velük kapcsolatba kerülő szakemberek tréningje, képzése, rendszeres oktatása és felkészítése a gyermekekkel való kommunikációra. Az utóbbi években sor került a bírák képzésére, sőt 2016. év novemberében is megrendezésre kerül a Magyar Igazságügyi Akadémián az immár hagyományos Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás konferencia. Az oktatások nagyon hasznosak, azonban nincs lehetősége minden bírónak - aki kapcsolatba kerülhet kiskorúval - részt venni ezeken. Évente egy-két alkalom nem elegendő arra, hogy széleskörű tudásra és tapasztalatra tegyenek szert, ezért fontosnak tartom a „jó gyakorlatok” megismerését és az önképzést is.

A bírák képzésén túl széleskörű összefogás szükséges, hogy a rendszer ténylegesen gyermekbarát módon működjön, így az igazságszolgáltatás szereplői mellett a gyermekek jogait támogató és védő civil szervezeteknek is aktív szerepet lehetne biztosítani, amihez indokolt lenne az együttműködés tartalmának kidolgozása.

Dolgozatommal igyekeztem minél szélesebb képet felvázolni a hazai helyzetről, bemutatni, hogy mik azok a pontok, amik az igazságszolgáltatás gyermekbarát jellegét tükrözik és melyek azok a területek, melyeken elindult az újító szándék. A megoldandó problémákra saját javaslatokat, elképzeléseket fogalmaztam meg. A gyermekbarát igazságszolgáltatás megteremtése széleskörű összefogást, kommunikatív és innovatív munkát igényel, melynek szeretnék magam is aktív résztvevőjévé válni.

Végül néhány elgondolkodtató gyermeki idézettel zárnám a pályamunkámat, melyeket a 2010-ben - a Bizottság Jogértvényesülési Főigazgatósága a gyermekekkel folytatott konzultációja során - a megkérdezett gyermekek nyilatkoztak a gyermeki jogokkal kapcsolatban.⁶⁷

⁶⁷ Európai Bizottság: A gyermekek jogai – az ő szemszögükből. Európai Unió. 2011. http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/rights-of-the-child_hu.pdf
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

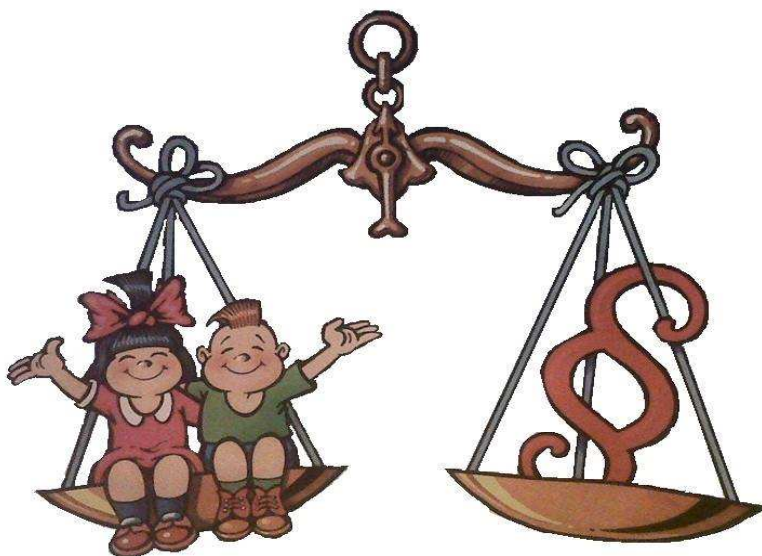
„A jog, hogy beszélj valakivel, akiben megbízhatsz, anélkül, hogy a szüleid tudnának erről. Bizalmasan... olyannal, aki nem mondja el másnak, olyan, aki közt és köztéd lehet egy kötelék.”
(Belgium, lány)

„Mikor a szüleim elváltak, rengetegen döntöttek »az én érdekemben«. Engem senki sem kérdezett meg. Kész tények elé állítottak, és nekem el kellett fogadnom a döntéseket, amiket az érdekemben hoztak. Nem vagyok sem ostoba, sem képtelen arra, hogy véleményt formáljak magamnak a helyzetről.” (Luxemburg, fiú)

„Hallottam már róla (az emberi jogokról), de nem tudom, mi az.” (Spanyolország, lány)

„Először az interneten keresnék, nem szeretnék odamenni és szemtől-szembe beszélni senkivel.”
(Finnország, lány)

„Nem értik meg, hogy nekünk, fiataloknak milyen jó ötleteink vannak.” (Svédország, fiú)

⁶⁸ Lengyel gyermekjogi ombudsman lógója.
<https://www.facebook.com/Gyermekjogok/photos/a.179420715443295.61977.170301363021897/232657186786314/?type=3&theater>
[Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]

Irodalomjegyzék

Felhasznált Könyvek:

1. Dr. Csiky Ottó - Dr. Filó Erika: Magyar családjog. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2003.
2. Dr. Filó Erika - Dr. Katonáné dr. Pehr Erika: Gyermeki jogok, gyermekvédelem. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2006.
3. Dr. Kőrös András: Negyedik Könyv - Családjog. in: Dr. Petrik Ferenc (szerk.): Polgári Jog. Kommentár a gyakorlat számára. HVG-Orac Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2014.
4. Sereg András: Jogod van hozzá! Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

Felhasznált Folyóiratok:

1. Dr. Ádámkó Viktória: Az ítélőképessége birtokában levő gyermek véleményének meghallgatása - különös tekintettel a gyermekelhelyezésre. in: Családi Jog 2015/3.
2. Dr. Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban - egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban I. rész. in: Családi Jog 2011/2.
3. Dr. Bucsi Ágnes: A gyermek meghallgatása az őt érintő eljárásokban - egy alapelv érvényesülése a magyar joggyakorlatban II. rész. in: Családi Jog 2011/3.
4. Dr. Fehérné dr. Gaál Tünde: Gondolatok a kiskorú gyermek véleménynyilvánításának és meghallgatásának elkerülhetetlenségéről a szülői felelősséget érintő perekben - a Budapest Környéki Törvényszék és a területéhez tartozó járásbíróságok gyakorlata alapján. in: Családi Jog 2016/2.
5. Dr. Gyurkó Szilvia: Kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben in: Családi Jog 2011/3.
6. Dr. Kozák Henriette: A gyermekek bíróság által történő meghallgatásának gyakorlata. in: Családi Jog 2011/1.
7. Dr. Lux Ágnes: Az ombudsman gyermekjogi projektmunkája (2008-2012) I. in: Családi Jog 2013/2.
8. Dr. Lux Ágnes: Az ombudsman gyermekjogi projektmunkája (2008-2012) III. in: Családi Jog 2013/4.
9. Dr. Megyeri Nóra: Gyermeki jogok és védelmük Európában. in: Családi jog 2016/1.

Internetes hivatkozások:

1. A Bizottság Közleménye: Az EU gyermekjogi stratégiája felé.
[http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com\(2006\)0367_/com_com\(2006\)0367_hu.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/com/com_com(2006)0367_/com_com(2006)0367_hu.pdf) [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
2. Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának iránymutatása a gyermekbarát igazságszolgáltatásról. Európai Unió, 2012.
http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/stat-tart-file/gyerekbarat_igazsagszolgalatas_iranymutatas.pdf [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
3. Az Országos Bíróági Hivatal Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás Programjában oktatói, mentorálási, valamint jogszabály-véleményezési feladatokat vállaló országos hálózatban részt vevők listája.
http://kpintra.justice.hu/sites/default/files/field_attachment/halozat_resztvevok_tablazat_0604_jav.pdf [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
4. EU gyermekjogi közlemény. Az Európai Unió gyermekjogi ütemterve.
<http://www.bironokegyesulete.hu/index.php?main=tanulmanyok> [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
5. Európai Bizottság: A gyermekek jogai - az ő szemszögükből. Európai Unió. 2011.
http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/rights-of-the-child_hu.pdf
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
6. Faix Nikoletta: A gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakulása és fejlődése a nemzetközi jogalkotásban. <http://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/a-gyermekbarat-igazsagszolgalatas-kialakulasa-es-fejlodes-a-nemzetkozi-jogalkotasban> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]
7. Dr. Frech Ágnes: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás.
http://kpintra.justice.hu/sites/default/files/field_attachment/frech_agnes.pdf
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
8. Gyermekközpontú Igazságszolgáltatás - Eredményeink. <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/gyermekkozpontu-igazsagszolgalatas/eredmenyeink> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]
9. Gyurkó Szilvia: Gyermekbarát igazságszolgáltatás. in: Kriminológiai tanulmányok. 49. kötet, OKRI, Budapest, 2012. http://www.okri.hu/images/stories/KT/KT_49_2012/007_gyurko.pdf
[Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

10. Képviselői Információs Szolgálat: Gyermekbarát Igazságszolgáltatás. in: Infojegyzet 2014/4. szám
http://www.parlament.hu/documents/10181/73472/Infojegyzet_2014_4_gyermekbarat_igazsagszolgalatas.pdf/5e9b28d2-df43-492e-bd53-fd8536c4862c [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
11. Nyitott Bíróság. <http://birosag.hu/tudjon-meg-tobbet/nyitott-birosag> [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
12. Országos Betegjogi, Ellátottjogi, Gyermekjogi és Dokumentációs Központ: Általános gyermekjogi ismeretek szülőknek és szakembereknek. 2014.
http://www.obdk.hu/UserFiles/altalanos_gyerekjog_v03.pdf [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
13. Országos Bírósági Hivatal: A Gyermek-központú Igazságszolgáltatás Bírósági Koncepciója.
http://birosag.hu/sites/default/files/allomanyok/gyermek_igsz/letoltheto_dok/a_gyermek_kozponttu_birosagrol.pdf [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]
14. dr. Rainer Lilla: A gyermekközpontú igazságszolgáltatás polgári jogi aspektusai.
<http://www.mabie.hu/sites/mabie.hu/files/RL%20gyermek%20meghallgat%C3%A1sa%20mod.pdf> [Letöltés dátuma: 2016. október 04.]

Felhasznált jogforrások és egyéb források:

1. Magyarország Alaptörvénye
2. 1952. évi III. törvény a Polgári Perrendtartásról (Pp.)
3. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)
4. 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről (ENSZ Gyermekjogi Egyezménye)
5. 149/1997. (IX. 10.) Kormányrendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról
6. A bíróságok központi honlapja. <http://birosag.hu/>
7. A vizsgált bíróság hivatkozott polgári peres ügyei
8. Gyermekbarát Igazságszolgáltatás. <http://gyermekbarat.kormany.hu/>
[Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]

9. Gyereksarok. http://europa.eu/kids-corner/index_hu.htm [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]
10. Jogos a kérdés. <http://jogosakerdes.hu/> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]
11. Lengyel gyermekjogi ombudsman lógója.
<https://www.facebook.com/Gyermekjogok/photos/a.179420715443295.61977.170301363021897/232657186786314/?type=3&theater> [Megtekintés dátuma: 2016. október 04.]
12. Wolters Kluwer Kft. Kommentár a Jogtáron az 1952. évi III. törvény a Polgári Perrendtartásról szóló törvényhez